

LÄSNÄ - ÄÄNEKOSKEN LAPSI- JA NUORISOPOLIITTINEN OHJELMA 2009 – 2012

Sisältö

1	Johdanto.....	3
2	Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman lähtökohdat	4
3	Hyvinvoiva lapsi ja nuori Äänekoskella	11
4	Arvot ja toiminta-ajatus	16
5	Painopistealueet, tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset	19
5.1	Vanhemmuuden tukeminen	19
5.2	Sosiaalinen vahvistaminen ja osallistaminen	21
5.3	Yhteisöllisyys ja turvallisuus.....	23
6	Konkreettisten toimenpide-ehdotusten valikoituminen.....	26
7	Lastensuojelusuunnitelma.....	27
7.1	Mitä on lastensuojelu?	27
7.2	Lastensuojelun tarve Äänekoskella	29
7.3	Lastensuojelun voimavarat ja palvelujärjestelmä	31
7.4	Arvio voimavarojen riittävyydestä.....	33
7.5	Yhteistyön toteutus ja moniammatillinen verkostotyö	34
7.6	Lastensuojelun kehittämistavoitteet ja toimenpide-ehdotukset	35
8	Toimintaohjelman toimeenpano ja arviointi	36
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	38
	Liite 1. Äänekosken lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyön ohjausryhmä	
	Liite 2. Äänekosken lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyön asiantuntijaryhmä työpajoissa	
	Liite 3. Sotkanet Äänekoski tilastot 2007	
	Liite 4. Kouluterveys 2007: Äänekosken kuntaraportti. Stakes.	
	Liite 5. Hyvät käytännöt Työpajatyöskentely 2008	
	Liite 6. Lavaus hankkeen 2008 asiakaskyselyn tuloksia	

Taulukot

- Taulukko 1. Vanhemmuuden tukemisen toimenpide-ehdotukset.
- Taulukko 2. Sosiaalisen vahvistamisen ja osallistamisen toimenpide-ehdotukset.
- Taulukko 3. Yhteisöllisyyden ja turvallisuuden toimenpide-ehdotukset.
- Taulukko 4. Lastensuojelun kustannukset vuonna 2008.
- Taulukko 5. Lastensuojelun kehittämistavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Kuviot

- Kuvio 1. Lapsi- ja nuorisopolitiikan arvot, toiminta-ajatus ja painopistealueet
- Kuvio 2. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kokonaisuus

1 Johdanto

Kuntaliiton mukaan lapsipoliittinen ohjelma on kokonaisvaltainen ja lapsilähtöinen tavoite- ja toimintaohjelma, joka konkreettisesti pyrkii edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista. Äänekosken lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma on toimintaa ohjaava asiakirja; toimintasuunnitelma, josta käy ilmi tavoitteelliset toimenpide-ehdotukset ja niiden aikataulut ja toteutumisen arviointi. Sen odotetaan olevan sellainen, mihin lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevä voi sitoutua. Ohjelma on pyritty kirjoittamaan siten, että lukijana voi olla kuka tahansa äänekoskelainen. Se toimii kunnallisen päätöksenteon tukena, kun päätetään lasten, nuorten ja perheiden asioista. Ohjelma on sekä periaatteellinen että konkreettinen. Sen valmistelussa on kuultu lapsia, nuoria ja perheitä ja ohjelmatyö on tehty monialaisesti ja moniammatillisesti. Ohjelman valmistelussa on ollut keskeinen rooli omia taustayhteisöjään edustaneille työpajoilla ja ohjausryhmällä.

Tässä ohjelmassa lapsella tarkoitetaan Lasten oikeuksien sopimuksen (1991) ja Lastensuojelulain (2007) mukaisesti alle 18-vuotiaasta. Lastensuojelulain mukainen jälkihuolto voi jatkua aina 21 ikävuoteen asti. Nuorilla tarkoitetaan ensisijaisesti 18 - 29 -vuotiaita. Kuitenkin lapsuuden ja nuoruuden nivelvaiheissa 13–17-vuotiaiden kohdalla määrittelyt menevät osittain päällekkäin. Nuorisolain (2006) mukaan nuoria ovat kaikki alle 29 -vuotiaat. Lapsi- ja nuorisopoliitikalla tarkoitetaan laajasti alle 29-vuotiaiden kasvu- ja elinolojen parantamista.

Vanhemmat ovat keskeisessä asemassa lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta. Vanhemmuuden vaatimukset ovat kasvaneet ja kasvatuskysymykset ovat monimutkaistuneet. Epävarmuuden aikana kysytään, millaisia elämän taitoja pitää osata ja mitä arvostetaan. Epätyypillisten työsuhteiden ja säännöttömien työaikojen aikana olisi turvattava lapselle ennakoitavissa oleva arki. Yhteisöllisen tuen ja kontrollin syntyminen edellytyksissä on tapahtunut muutoksia. Muuttoliike, yksilöllistyminen ja palveluiden tehostaminen ja keskittäminen suuriin yksiköihin on rapauttanut yhteisöllisyyttä. Lähiyhteisöllisen tuen ja kontrollin väheneminen merkitsee joillekin vanhemmille yksin jäämistä kasvatustehtävänsä kanssa. Läheltä ei löydy helposti ketään, joka voisi hetken katsoa lasten perään ja johon voisi luottaa. Eri-ikäisten sosiaaliset maailmat ja yhteisöt ovat myös eriytyneet entistä enemmän

omikseen. Digitaaliselle sukupolvelle mediasta ja netistä on tullut yhtä todellinen ja tärkeä toimintaympäristö kuin kodista, koulusta, harrastuksista ja kotikylästä. Vanhemmuus ei ulotu helposti lasten ja nuorten toiminnan areenoille. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi tarvitaan myös muiden aikuisten tukea.

Lastensuojelulain 12 § velvoittaa kuntia laatimaan suunnitelman lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun kehittämiseksi. Suunnitelman tulee sisältää tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta ja niistä toimenpiteistä ja palveluista joilla ongelmia ehkäistään. Suunnitelmassa tulee myös olla tiedot lastensuojelun tarpeesta kunnassa, varattavista voimavaroista ja palvelujärjestelmästä, yhteistyön kehittämisestä ja suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta. Lastensuojelulain veloitteeseen lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma vastaa kokonaisuutena. Lastensuojelun erityiskysymyksiä kuvataan luvussa seitsemän.

2 Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman lähtökohdat

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman lähtökohtana ja perustana ovat YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, Valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelma, Lasten- ja nuorten Keski-Suomen maakunnallinen hyvinvointiohjelma, Lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi kunta- ja palvelumuutoksissa (Lavaus) hanke, Äänekosken strategiatyön linjaukset sekä muu Äänekosken lapsiin, nuoriin ja heidän perheisiinsä läheisesti liittyvä ohjelmatyö. Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelman tavoitteena on lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen Äänekosken kaupungissa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus

Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelman keskeisenä lähtökohtana on Suomen vuonna 1991 ratifioima Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen lasten oikeuksista. YK:n lapsen oikeuksien ydinkäsitteet ovat 1. Lasten oikeus erityiseen hoivaan ja suojeluun (protection), 2. Lasten oikeus saada oikeanmukainen osuus yhteiskunnan voimavaroista (provision) ja 3. Lasten oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ja tulla kuulluksi ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti (participation). Sopimuksessa korostetaan lapsuutta arvona sinänsä, lapsen itseisarvoa yksilönä ja lasten kohtelua yhdenvertaisesti. Siinä korostetaan myös vanhempien ensisijaista kasvatustuuta sekä julkisen vallan velvollisuutta tukea vanhempia. Keskeisenä

yhteiskuntapoliittisena lähtökohtana sopimuksessa on lapsiystävällisemmän yhteiskunnan kehittäminen sekä tarve päätösten lapsivaikutusten arvioinnin kehittämiseen.

Valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma

Vuonna 2007 valtioneuvostossa hyväksytty valtakunnallinen lapsi- ja nuorisopolitiittinen kehittämisohjelma (2007- 2011) luo hallituksen tavoitteet, painopisteet sekä käytännön toimet lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi kuluvalle hallituskaudella.

Hallituksen tavoitteena on lapsi- ja nuorisoystävällisempi Suomi. Ohjelman mukaan on tärkeää ylittää hallinnollisia raja-aitoja sekä vahvistaa paikallisella tasolla moniammatillista yhteistyötä.

Yhtenä keskeisenä tavoitteena kehittämisohjelmassa on lisätä lasten ja nuorten mahdollisuutta osallistua lähiympäristönsä ja arkensa suunnitteluun sekä heille suunnattujen palveluiden kehittämiseen. Kuntiin on luotava systemaattisesti menetelmiä, joiden kautta lasten ja nuorten osallisuus arkipäiväistyy. Nuorisolaki (72/2006) velvoittaa kunnat järjestämään alle 18-vuotialle mahdollisuuden osallistua alueellista ja paikallista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lasten osallisuuskasvatus pitäisi aloittaa jo varhaiskasvatuksesta ja jatkaa sitä perusopetuksessa ja toisella asteella. Lapsi- ja nuorisopolitiittisen kehittämisohjelman tavoitteena on, että vuoden 2010 loppuun mennessä kaikissa kunnissa on aktiivisessa käytössä 5-17 –vuotiaiden vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmä, joka toimii lasten ja nuorten eri ikäkausien ja edellytysten mukaisesti.

Lasten ja nuorten Keski-Suomi maakunnallinen hyvinvointiohjelma

Keksi - Suomen maakunnallisessa lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmassa keskeisinä lähtökohtina ovat 1) Hoivataan ja kasvatetaan yhteistyössä 2) Tarjotaan lapsille ja nuorille läsnäoloa ja toimintaa ja 3) Kuunnellaan lapsia, nuoria ja perheitä.

Hyvinvointiohjelman mukaan aikuiset sitoutuvat yhdessä huolehtimaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista. Painopisteen pitää vähitellen siirtyä korjaavista ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Aikuiset turvaavat alle 18-vuotiaiden keskisuomalaisen lasten ja nuorten kasvurauhaa ollen läsnä. Kehittämällä kuulemisjärjestelmiä ja arviointimenetelmiä voidaan seurata, miten

kunnat vastaavat lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. (Lasten ja nuorten Keski-Suomi maakunnallinen hyvinvointiohjelma 2009.)

Maakunnallisessa hyvinvointiohjelmassa on asetettu tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia lapsiperheiden etua valvottaessa. Äänekosken lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyössä tärkeitä maakunnallisia tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia ovat palveluista tiedottamisen kehittäminen lapsiperheille eri keinoin, palveluiden kehittämisessä ehkäisevä lastensuojelutyö, moniammatillinen ja kuntarajat ylittävä yhteistyö, kunnan ja järjestöjen yhteistyö palveluiden tuottamisessa sekä järjestöjen tukeminen. Perheitä tuettaessa oleellisia toimenpide-ehdotuksia ovat neuvoloiden kotikäyntien vakiinnuttaminen vauvaperheisiin, kotipalveluiden turvaaminen kaikille lapsiperheille ja väkivallan ehkäiseminen. Kouluolojen parantamisessa Äänekoskella otetaan huomioon koulutilojen turvallisuus ja viihtyvyys, koulukiusaamisen ehkäiseminen, opinto-ohjauksen turvaaminen kouluissa ja oppilaitoksissa sekä tuetaan moniammatillisten oppilashuoltoryhmien toimintaa. Lasten ja nuorten kannustamisessa osallistumaan ja vaikuttamaan kuntiin perustetaan lasten ja nuorten vaikuttamisjärjestelmät. Maakunnallisessa ohjelmassa toimenpide-ehdotuksena on myös, että kunnat tarjoavat maksuttomia tiloja liikkumiseen alle 18-vuotiaille ja yhteistoimintaan eri-ikäisille kuntalaisille. Lisäksi jokaiseen kuntaan valitaan uusista luottamushenkilöistä kummi, joka seuraa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen toteutumista kunnassaan. (vrt. Lasten ja nuorten Keski-Suomi maakunnallinen hyvinvointiohjelma 2009.)

Lavaus – hanke

Äänekoskella toteutettiin 2008 lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi kunta- ja palvelumuutoksissa –hanke (Lavaus), jonka avulla luotiin toimintamalli lasten ja lapsiperheiden tarpeiden huomioimiseksi päätöksenteossa. Hankkeen ensisijainen tarkoitus oli palvella Äänekosken lapsiperheiden mahdollisuuksia osallistua palvelujen arviointiin ja suunnitteluun. Hankkeen aikana toteutettiin useita erilaisia kuulemistilaisuuksia ja kyselyitä niin henkilöstölle kuin asiakasperheille. Lapset ja nuoret iästä riippuen osallistuivat tuomalla näkemyksiään esiin kirjoittamalla ja tuottamalla kuvallista materiaalia hankkeen aikana arkipäivästään/huippuhetkistään, kotiseudustaan, vapaa-ajan viettomahdollisuuksistaan ja mahdollisuuksistaan osallistua päätöksentekoon.

Lavaus –hankkeen piirissä kartoitettiin eri toimijoiden näkemyksiä siitä, mikä on perheiden ja lapsen näkökulmasta tärkeää sekä mitä tulisi kuntien yhdistämisessä erityisesti huomioida. Hankkeen puitteissa kaupungin eri tahot pohtivat asioita lasten ja perheiden näkökulmasta. Hankkeesta on julkaistu loppuraportti: Toikka Sirpa-Leena 2008: Lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi kunta- ja palvelurakennemuutoksissa.

Äänekosken strategiat

Äänekosken kaupunginvaltuusto on hyväksynyt kehittämistyölle arvot, vision ja strategiset päälinjaukset vuonna 2008. Arvolähtökohtina ovat innovatiivisuus ja uudistumiskyky, tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus sekä kestävä kehitys. Vision mukaan Äänekoski on kilpailukykyinen ja elinvoimainen, monipuolinen yritystoiminnan ja asumisen keskus. Perustan sille muodostaa kansainvälinen korkean teknologian yrityskanta, moderni ja tehokas palvelutoiminta ja osaava henkilöstö.

Lapsia, nuoria ja perheitä koskevat erityisesti seuraavat strategiset päälinjaukset.

1. Arvostaa ja korostaa palvelutoiminnassaan toimivaa yhteistyötä, asukkaiden hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja oman elämän hallintaa.
2. Aktivoi ja mahdollistaa kuntalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen kaupungin ja sen palvelujen kehittämistyössä
3. Tarjoaa asukkaille ja yrityksille kilpailukykyisen, toimivan ja turvallisen toimintaympäristön

4. Toimii siten, että kuntatalous pidetään vakaalla pohjalla säilyttäen peruspalvelujen hyvä taso.

Perusturvan toimialan lasten ja nuorten palveluissa perustehtävänä on lasten, nuorten ja heidän perheidensä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen tarjoamalla laadukasta varhaiskasvatusta, lastensuojelupalveluita ja neuvolatoimintaa sekä koulu- ja opiskelijaterveyshuoltoa. Toimintatapana perustehtävän toteuttamisessa painopisteenä on ennalta ehkäisevä toiminta, varhainen tuki ja kuntoutus moniammatillista asiantuntijuutta hyödyntäen.

Tavoitteena lasten ja nuorten palveluissa on vahvistaa perhepalveluiden palvelukokonaisuutta edelleen siten, että lapsiperheet saavat peruspalvelut laadukkaasti ja matalan kynnyksen periaatteella. Lisäksi lasten, nuorten ja perheiden palveluja tarjoava moniammatillinen palveluverkosto noudattaa yhdensuuntaisia lapsi- ja perhelähtöisiä varhaisen tuen ja varhaiskasvatuksen tavoitteita, toimintatapoja ja yhteistyökäytänteitä.

Sivistystoimialan opetuspalveluissa perusopetuksen perustehtävänä on tarjota yksilölle mahdollisuus hankkia yleissivistystä ja suorittaa oppivelvollisuus ja yhteiskunnalle väline kehittää sivistyksellistä pääomaa sekä yhteisöllisyyttä ja tasa-arvoa. Lukio-opetuksen perustehtävänä on antaa laaja-alainen yleissivistys. Sen tulee antaa riittävät valmiudet lukion oppimäärän perustuviin jatko-opintoihin. Tavoitteina ovat opetuspalvelujen strategian laatiminen, syrjäytymisen ehkäisy ja lukion tilakysymysten ratkaiseminen.

Vapaa-aikapalveluissa perustehtävänä on tarjota kaikille kuntalaisille tasapuolisesti laadukkaista ja edullisia (hyvinvointi-) vapaa-ajanpalveluita yhteistyössä eri järjestöjen kanssa tukemalla niiden toimintaa. Yhtenä tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy yhteistyössä muiden hallinnonalojen kanssa. Nuorisopalveluissa kiinnitetään erityistä huomiota nuorten osallistumista eri verkostojen kautta työpajoihin ja sijoittumiseen työpajajakson jälkeen.

Ohjelmat

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman lisäksi Äänekoskelle valmistellaan tai on jo valmistunut muita lapsiin, nuoriin ja heidän perheisiinsä läheisesti liittyviä ohjelmia: vammaispoliittinen ohjelma, mielenterveyssuunnitelma ja päihdestrategia.

Varhaiskasvatussuunnitelma valmistuu vuoden 2009 loppuun mennessä ja uuden

lastensuojelulain mukainen lastensuojelun suunnitelma on sisällytetty tähän ohjelmaan. Ohjelmatyön aikana on varmistettu, että eri ohjelmat eivät ole ristiriidassa toistensa kanssa tavoitteiden suhteen.

Vammaispoliittisen ohjelman lähtökohta ja päätavoite on esteettömyys. Esteettömyys merkitsee tasavertaisen osallistumisen mahdollistamista koskettaen myös lapsia ja nuoria. Esteettömyys -tavoitteessa toteutuu osallistamisen ja sosiaalisen vahvistamisen ajatus. Lapsia ja nuoria koskee myös ohjelmaan sisältyvät erityispalvelut kuten palveluohjaus sekä kehitysvammaisten palvelut.

Mielenterveyssuunnitelman tekeminen perustuu neljään eri foorumiin. Lasten ja nuorten mielenterveystyön kehittämistä varten on ollut omat fooruminsa. Mielenterveystyössä korostetaan varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän työn merkitystä. Kehittämissuunnitelmassa esitetään mm. ennaltaehkäisevän kotipalvelutyön aloittamista lapsiperheissä.

Päihdestrategiassa on huomioitu lapset ja nuoret omana kohderyhmänään. Päihdestrategia on jäsentynyt ehkäisevästä työstä ja varhaisesta puuttumisesta kuntouttavaan ja haittojen vähentämiseen pyrkivään päihdetyöhön. Lapsista ja nuorista yhteistyössä huomioidaan äitiysneuvolat, päivähoito, koulu, ammatilliset oppilaitokset sekä työ ja harrastukset; Päihdetyön käytännöt vaihtelevat lapsen ja nuoren iän ja ongelman mukaisesti. Päihdestrategia linkittyy vahvasti lastensuojelutyöhön ja päihdeklinalta voidaan tehdä esimerkiksi kotikäyntejä perhetyöntekijän kanssa yhdessä.

Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyön laadintaprosessi

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön laadinnasta ja seurannasta on vastannut ohjausryhmä (ks. LIITE 1), johon kuului edustajat kaupunginhallituksesta, eri toimialoilta ja Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Ohjausryhmän tehtävänä oli valvoa ja ohjata ohjelmatyön etenemistä. Toinen keskeinen tekijä ohjelmatyön laadintaprosessissa oli monipuolinen edustus kaupungin työntekijöistä, järjestöistä ja opiskelijoista työpajatyöskentelyssä (ks. LIITE 2). Ohjelmatyön laadintaprosessista on hyödynnetty myös Lavaus-hankkeen aineistoa, joka on toiminut omalta osaltaan lasten, nuorten ja vanhempien kuulemisfoorumina. Lisäksi perheille on järjestetty oma kuulemistilaisuus ja yläkoululaiset saivat yhteiskuntaopin tunneilla esittää

konkreettisia toimenpide-ehdotuksia lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan. Ohjelmasta on ollut myös luonnosversio Äänekosken kaupungin verkkosivuilla kaupunkilaisten vapaasti kommentoitavana.

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman laadintaprosessin aikataulu:

Ohjausryhmän kokoontumiset elokuusta 2008 toukokuuhun 2009
Työpajatyöskentely loka-, marraskuussa 2008 ja maaliskuussa 2009
Nuorten kuuleminen yläkouluissa yhteiskuntaopin tunneilla, tammikuussa 2009
Perheiden kuulemistilaisuus, tammikuu 2009
Ohjelmien yhteensovituskokous, tammikuu 2009
Luonnosversio ohjelmasta kaupungin verkkosivuilla huhtikuussa 2009
Ohjelma kaupunginhallituksen käsittelyssä huhti-toukokuu 2009
Loppuseminaari, elo-syyskuu 2009
Virallinen käsittely kaupungin hallintoelimissä, syksy 2009

3 Hyvinvoiva lapsi ja nuori Äänekoskella

Nykylapsuus ja –nuoruus näyttäytyy erilaisina lapsuuksina ja eroina hyvinvoinnissa. Osa lapsista ja nuorista voi erittäin hyvin saaden heidän identiteettiään tukevaa ja yksilöllisyytensä huomioivaa hyvää hoivaa, kun toisten lasten hyvinvoinnissa on vakavia puutteita. (Esim. Järventie I. & Sauli H 2001; Autio M., Eräranta K. & Myllyniemi 2008)

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia voidaan tarkastella tutkimuksilla ja erilaisilla tilastollisilla mittareilla kuten SOTKANet-verkkopalvelulla, joka on THL:n tuottama palvelu sosiaali- ja terveysalan päättäjien ja asiantuntijoiden suunnittelun, seurannan ja päätöksenteon tueksi. Koululaisten hyvinvoinnista voidaan tehdä päätelmiä valtakunnallisten kouluterveyskyselyjen perusteella, joiden tiedot kerätään valtakunnallisesti vertailukelpoisella menetelmällä samoissa kunnissa joka toinen vuosi (Markkula, J. Sinkkonen, A. Jokela, J. Luopa, P & Pietikäinen, M. 2007).

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto toteutti 2006 keskisuomalaisten hyvinvointia kartoittavan laajan tutkimuksen. Tyytyväisimpiä keskisuomalaiset ovat perhesuhteisiin, asuinalueen turvallisuuteen, viihtyvyyteen ja parisuhteeseen. Tyytymättömyyttä taas herättää luottamus poliittiseen päätöksentekoon, vaikutusmahdollisuuksiin ja oikeudenmukaisuuden toteutumiseen. Seutukunnista Äänekoskella oli toiseksi vähiten positiivisia hyvinvoinninkokemuksia. Äänekoskelaisista 61,7 % koki subjektiivisesti hyvinvointinsa hyväksi tai melko hyväksi. (Siltaniemi, A. Perälähti, A. Eronen, A & Londen, P, 32-33)

Äänekoskella on asukkaita n. 20.000 ja lapsiperheitä kaikista perheistä on 40,3 %, joista yksinhuoltajaperheitä on 17,9 %. Lapsista 0-6 -vuotiaita on 7,8 % ja 7-15-vuotiaita on 11,2 %. 0-18 -vuotiaita lapsia ja nuoria Äänekoskella on yhteensä 22,7 % väestöstä. Lapsiperheiden pienituloisuusaste (15,6 %) ja ahtaasti asuminen (34,1 %) on jonkin verran yleisempää kuin keskimäärin koko maassa. Työttömyyttä (12,7 %) Äänekoskella on selvästi enemmän verrattuna koko maahan sekä 15-24 – vuotiaiden nuorisotyöttömyyttä (17,9 %) on kaksinkertaisesti suhteessa koko maahan nähden. Vanhemmuuden puutetta 8.- ja 9.luokan oppilaista (17,98 %) koki kuitenkin vähemmän kuin koko maassa keskimäärin. Myös 8.- ja 9.luokan oppilaiden huumeiden kokeilu (4,32 %), humalassa olominen vähintään kerran kuussa (13,57 %)

ja tupakan käyttö päivittäin (13,66 %) on vähäisempää kuin koko maassa. (SOTKANet 2007 ks. LIITE 3).

Äänekoskella tehdyn viimeisimmän kouluterveyskyselyn (2007) mukaan nuorten hyvinvointiin liittyvät ilonaiheet korostuivat peruskoulussa jonkin verran enemmän kuin lukiossa. Yleisinä ilonaiheina olivat, että entistä pienempi osa harrasti terveysliikuntasuosittelun mukaan liian vähän liikuntaa viikoittain ja myöhään valvominen koulupäivien iltoina oli keskimääräistä harvinaisempaa peruskoululaisille sekä lukiolaisille. Huolenaiheina mm. peruskoulussa koulukiusaaminen oli hieman aiempaa yleisempää ja lukiossa aiempaa ja keskimääräistä useampi katsoi jäävänsä koulussaan kuulematta. (Markkula, J. ym. 2007. ks. LIITE 4)

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyössä arvioitiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytilaa Äänekoskella. Työpajoihin osallistujat toivat esiin huolia ja voimavaroja edustamiensa yhteisöjen ja toimipisteiden näkökulmista. Vahvuuksiksi Äänekoskella mainittiin sitoutunut henkilöstö, kummioppilastoiminta alakoulussa, tukioppilastoiminta yläkoulussa ja tutorit lukiossa, luonto ja harrastusmahdollisuudet, yhteydenpito nuorisotoimen ja järjestöjen välillä, seudullinen kouluverkosto, moniammatillisen yhteistyön käynnistyminen sekä pienryhmätoiminta. Äänekoskella todettiin olevan nyt jo paljon hyviä käytäntöjä ja hankkeita tehtynä ja tekeillä.

Keskeisimmäksi huoleksi nousivat vanhemmuuteen liittyvät kysymykset, jotka näkyvät sekä pienten lasten että nuorten kohdalla. Vanhempien päihde- ja mielenterveys- ja taloudellisten ongelmien rinnalle ovat nousseet myös entistä enemmän yleensä vanhemmuuteen liittyvät tuen tarpeet. Arkisen ja tavallisen sietäminen ja arvostaminen sekä läsnäolemisen vaikeus näkyy eri tahoilla ja eri-ikäisten kohdalla omalla tavallaan. Vanhemmuuden vaikeudet näkyvät rajojen asettamisessa, kasvatustaidoissa, arjen taidoissa, erilaisina psykososiaalisina ongelmina ja muutoksina perhesuhteissa. Työelämän vaatimukset ja uran tekeminen näkyvät lasten pitkinä hoitoaikoina ja lomattomuutena. Lähiyhteisöjen rapautuminen ja muutto merkitsee joillekin vanhemmille yksin jäämistä kasvatustehtävänsä kanssa.

Nuorten tilanne herätti erilaisia kysymyksiä, esimerkiksi kuka vastaa muilta paikkakunnilta tulevista nuorista, päihteiden käytön aikaistuminen ja lukiolaisten vaikutusmahdollisuuksien väheneminen. Työpajassa tuotiin esiin myös 15-16 –vuotiaiden ja vanhempiensa tuen tarve sekä kielteinen asenne nuoriin esim. kaupallisten palvelujen taholta. Työpajalaiset olivat huolissaan niistä nuorista, jotka ”asuvat” nuokkarilla, netissä, keskeyttävät koulunsa, valvovat yöt, käyttävät ravintonaan energiajuomia eikä heidän vapaa-aikaansa kontrolloi kukaan. Koulukiusaaminen ja kouluväkivalta yleisemmin nostettiin myös esiin ajankohtaisena ja vakavana ongelmana.

Toinen keskeinen huoli liittyi palveluiden toimivuuteen, laatuun ja ennaltaehkäisevään lastensuojelulliseen tehtävään. Lasten ja nuorten peruspalveluiden (esimerkiksi liian suuriksi koetut ryhmäkoot päivähoitossa ja koulussa, koulujen yhdistäminen) resurssien puute ei liity pelkästään Äänekoskeen, vaan on yleisempi valtakunnallinen ilmiö. Huoli peruspalveluista näkyy myös hyvin selvästi Lavaus –hankkeen yhteydessä toteutetussa asiakaskyselyssä. Yhteisöllisyyden edistäminen suurissa yksiköissä on myös oletettavasti vaikeampaa kuin pienissä.

Julkinen sektori hakee kumppanikseen kolmatta sektoria, mutta kolmannenkin sektorin resurssien todettiin olevan rajalliset. Lasten ja erityisesti nuorten palveluiden ongelmana pidettiin sitä, että ne eivät kohtaa kaikkia nuoria eikä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö näy kaikkien peruspalveluiden työssä. Erityisnuorten tilannetta vaikeuttaa vapaa-ajan palveluiden puute, tuettu asuminen, jatkokoulutukseen pääsy ja työllistyminen. Kodinhoitajapalveluiden puuttuminen lapsiperheiltä tuotiin esiin Lavaus –hankkeen asiakaskyselyssä. Monista hyvistä käytännöistä huolimatta lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä on kehitettävää lasten ja nuorten osallistamisessa ja voimavarojen näkemisessä, yhteistyössä ja eri-ikäisten kohtaamisessa ylipäänsä. Kaiken kaikkiaan kysymys ei ole vain resursseista ja rahasta vaan myös tavasta tehdä työtä, kohdata lapsia ja nuoria sekä työntekijöiden ja vanhempien - ylipäänsä aikuisten arvoista.

Lasten ja nuorten palvelut Äänekoskella

Äänekosken kaupungin palvelut on organisoitu seuraavasti:

- keskushallinto, johon sisältyvät hallinto-, kaavoitus-, talous- ja henkilöstopalvelut
- tekninen ja ympäristötoimiala, joka muodostuu kunnallisteknisistä palveluista, tontti-, ympäristö ja tilapalveluista.
- sivistystoimiala, johon sisältyvät opetus-, kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut sekä
- perusturvatoimiala, josta löytyvät sosiaali- ja terveyspalvelut.
Perusturvatoimessa palvelut järjestettiin ns. elämänkaarimallin mukaisesti lasten ja perheiden sekä aikuis- ja vanhusväestön palveluiksi.

Kaikki nämä eri toimialat vaikuttavat lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa hyvinvointiin ja kasvuoloihin, lapsipolitiikka on poikkihallinnollista. Lasten ja nuorten kasvuoloja kehittämällä suojellaan lapsia ja edistetään heidän hyvinvointiaan. Hyvinvointia tukevaa toimintaa ovat esimerkiksi kulttuuri, liikunta ja taidelähtöiset menetelmät. Omien vanhempien lisäksi lapset tarvitsevat muita turvallisia aikuisia. Opettajilla, kouluterveydenhoitajilla, ohjaajilla, järjestöjen ja yhdistysten ohjaajilla, valmentajilla ja muilla lasten kanssa työskentelevillä tulisi olla aikaa kuunnella, keskustella, ohjata tai vain olla lasten kanssa.

Elinympäristöön kohdistuvat päätökset vaikuttavat erityisesti lasten kasvuoloihin, koska he ovat aikuisia kokonaisvaltaisemmin sidoksissa siihen ympäristöön, jossa he elävät. Liikennevalot, jalankulkusillat, puistojen varustukset, urheilukentät, valaistus jne. vaikuttavat välittömästi lasten arkipäivään. Päiväkotien ja oppilaitosten sekä ulkoiset että toiminnalliset puitteet koskevat lapsia erityisen paljon.

Lapsiryhmän koko vaikuttaa kaikkeen arkipäivän toimintaan. Esimerkiksi paljon lapsia ahtaissa tiloissa lisää aggressiivista käyttäytymistä. Ainakin yhtä paljon kuin fyysinen ympäristö lapsiin vaikuttavat toimintatavat, lukujärjestykset ja opetussuunnitelmat ja lasten vaikutusmahdollisuudet niihin. Turvallisen, terveellisen ja virikkeitä antavan kasvuympäristön lisäksi, kasvuoloihin kuuluvat riittävät ja jatkuvat aikuiskontaktit sekä lapsen huomioon ottavat toimintatavat. (Vrt. Taskinen 2007, 10-11)

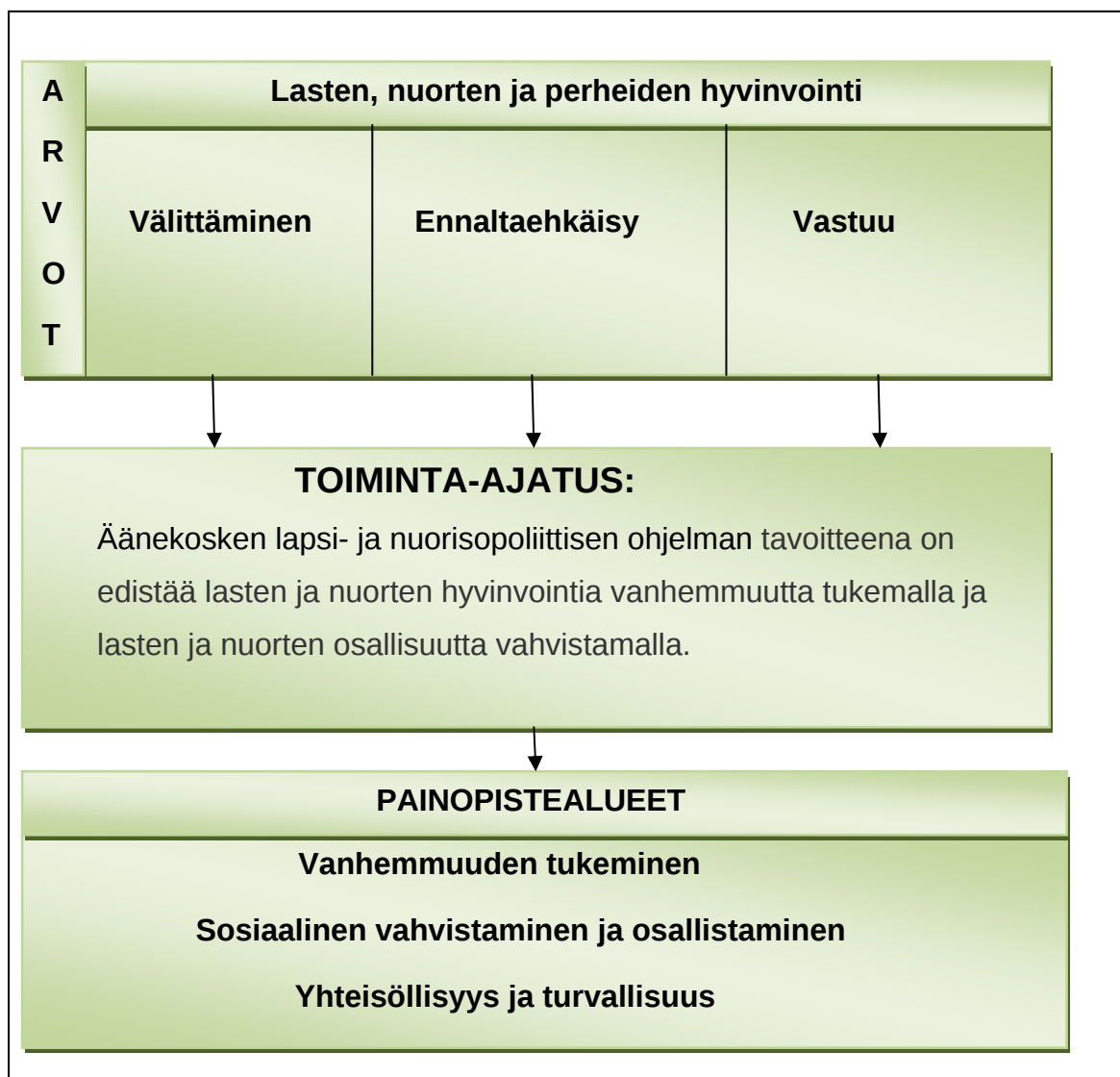
Hyviä käytäntöjä ja kehittämishaasteita

Lapsipolitiikka tarkoittaa ”maailman katselemista lapsen ja nuoren näkökulmasta” ja toimimista lapsi- ja nuorilähtöisesti yli hallinto- ja sektorirajojen. Perinteisestä asiantuntijakeskeisyydestä siirrytään kumppanuuteen ja dialogiin vanhempien, lasten, nuorten ja kolmannen sektorin kanssa. Uusi lastensuojelulaki korostaa painopisteen siirtämistä ennaltaehkäisyyn. Sen myötä lastensuojelusta on tullut entistä enemmän kaikkien tahojen asia, mikä merkitsee sekä ehkäisevän lastensuojelun näkymistä peruspalveluissa että lakisääteisten vastuiden omaksumista työkäytäntöihin. Ennalta ehkäisevä lastensuojelu näkyy eri toimijoiden hyvinä käytäntöinä, joilla vanhemmuutta tuetaan ja lasten, nuorten ja perheiden osallisuuteen pyritään. Varhaisen tuen ja ehkäisyn näkökulma näkyy esimerkiksi mielenterveyspoliklinikan panostamisessa toimiva perhe –malliin, vanhempien kohtaamisen ja perustyön tärkeyden korostamisena, toimintamallin kehittämisenä lähisuhde- ja perheväkivaltatilanteiden käsittelemiseksi eri toimipisteissä jne. Työpajassa todettiin kuitenkin, että yhteistyö- ja vastuukysymyksiä sekä lasten ja vanhempien kohtaaminen, puheeksi ottamisen, puuttumisen ja tukemisen taitoja voidaan pitää edelleen keskeisinä kehittämisen asioita, vaikka hyviä hankkeita ja menetelmiä onkin jo käytössä. Käytännöt vaihtelevat myös alueittain ja toimipisteittäin. Esimerkkejä hyvistä käytännöistä löytyy liitteestä (LIITE 5).

Lavaus –hankkeen yhteydessä kerättiin laaja asiakaskyselyaineisto lapsiperheille. Palautettuja täytettyjä lomakkeita oli yhteensä 553. Aineistoa analysoitiin edelleen Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksessa. Tulokset löytyvät liitteestä (LIITE 6). Perheiden vahva kriittisyys peruspalveluita kohtaan selittyy ainakin osin sillä, että kysely toteutettiin heti kuntaliitoksen jälkeen. Samanaikaisesti tapahtuneet valtakunnalliset muutokset esimerkiksi päivähoidon maksujen määräytymisessä ja koulujen yhdistämiset ovat lisänneet kriittisyyttä. Palveluiden huonontumisen ja parantumisen kokeminen vaihtelee myös alueittain. Esimerkiksi toisaalla kirjaston aukioloja supistettiin, toisaalla lainausmahdollisuudet laajenivat. Perheiden esittämiä parannusehdotuksia palveluihin on käytetty toimenpide-ehdotusten laatimisessa.

4 Arvot ja toiminta-ajatus

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman arvopohja ja toiminta-ajatus ovat muotoutuneet prosessinomaisesti työpajatyöskentelyssä ja verkkokyselyn avulla. Työpajoissa kaupungin henkilöstön, järjestöjen ja oppilaiden edustajat ovat pohtineet ohjelmatyön arvolähtökohtia. Arvopohja ja toiminta-ajatus hyväksyttiin lopulliseen muotoon työpajan edustajien ja ohjausryhmän yhteisessä viimeisessä tapaamisessa.

Kuvio 1. Lapsi- ja nuorisopoliitiikan arvot, toiminta-ajatus ja painopistealueet

Lapsi ja nuorisopoliittisen ohjelman keskeisimpinä arvolähtökohtina ovat välittäminen, ennaltaehkäisy ja vastuu. Äänekosken lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman toiminta-ajatuksen mukaan tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia vanhemmuutta

tukemalla ja lasten ja nuorten osallisuutta vahvistamalla. Painopistealueiksi valikoituivat vanhemmuuden tukeminen, sosiaalinen vahvistaminen ja osallistaminen sekä yhteisöllisyys ja turvallisuus.

Välittäminen

Kokonaisvaltainen huolehtiminen kanssaihmisestä ja heidän huomioiminen on välittämistä. Se kehittyy luottamuksellisen vuorovaikutuksen ja konkreettisen huolenpidon avulla luoden yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta. Välittämisen kulttuuri syntyy ensisijaisesti perheen jäsenten, ystävien ja sukulaisten kesken. Se näkyy arjen tekoina lapsen ja nuoren perustarpeista huolehtimisena. Läsnäolo ja toisen huomioiminen on välittämisessä tärkeää. Lapsi ja nuori kohdataan yksilönä avoimesti kuunnellen ja aidosti kiinnostuneina hänen asioistaan ja huolistaan.

Välittäminen lapsista, nuorista ja perheistä Äänekosken kaupungissa näkyy palvelujen laadusta ja työntekijöiden jaksamisesta huolehtimisena. Tällöin lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevillä on hyvät edellytykset välittämiseen, läsnäoloon ja ennaltaehkäisevään työhön. Tiedottaminen lapsille, nuorille ja perheille heille suunnatuista palveluista ja niihin ohjaaminen on myös välittämistä.

Ennaltaehkäisy

Ennaltaehkäisevä työ ehkäisee ongelmien syntyä, kehittymistä ja kasautumista. Ennaltaehkäisevään työhön tarvitaan yhteisöllistä vastuullista välittämistä ja vanhempien, kunnan eri palveluiden, järjestöjen, seurakuntien sekä vapaaehtoisten moniammatillista yhteistyötä. Turvaamalla peruspalvelut, vanhemmuutta tukemalla, sosiaalisella vahvistamisella ja yhteisöllisyyttä edistämällä ennaltaehkäistään monia vaikeuksia lapsen ja nuoren elämässä.

Puheeksiottava työote ja varhainen tuki sekä ohjaaminen tarvittavien tukipalvelujen piiriin ovat ennaltaehkäisevän työn lähtökohtia. Äänekoskella on lapsille, nuorille ja perheille tarjolla riittävän ajoissa tarvittavia tukipalveluita. Läsnäolo, ohjaus ja tuki lasten, nuorten ja perheiden arjessa on ennaltaehkäisevää työtä.

Vastuu

Lasten ja nuorten vanhemmilla on ensisijainen kasvatusoikeus ja –vastuu. Vanhemmat ottavat vastuun lapsensa elämästä; asettavat rajoja ja antavat rakkautta. Lapsi ja nuori oppii ikä- ja kehitystason mukaisesti kantamaan vastuunsa omasta käyttäytymisestään ja ottamaan toiset ihmiset huomioon. Eri yhteisöjen esim. päiväkodin ja koulun tehtävänä on vastuullisesti tukea vanhempia kasvatustyössä. Lapsista, nuorista ja perheistä kannetaan yhdessä vastuuta ja kaupungilla palveluineen on oma rooli vastuun kantamisessa. Vastuukysymykset pitää tehdä tarvittaessa selväksi erityisesti lasten ja nuorten yhteisissä kasvuympäristöissä. Vanhemmilla pitää olla selvä käsitys siitä, mitkä asiat ovat heidän vastuullaan ja mitkä ovat esim. koulun. Vastuuseen ja osallisuuteen kasvamiseen auttaa lasten ja nuorten mukaan ottaminen heitä koskevaan yhteiseen päätöksentekoon.

Arvojen lisäksi ohjelman eräänlaisina läpäisevinä toimintaperiaatteina toimivat läsnäolo ja lapsilähtöisyys. Ilman läsnäoloa ja lapsilähtöisyyttä ei välittäminen, vastuu ja ennaltaehkäisy muutu teoiksi.

Läsnäolo merkitsee paikalla olemista, kuuntelemista ja yhdessä tekemistä lasten ja nuorten kanssa. Siihen tarvitaan vanhempien ja muiden aikuisten aikaa, jaksamista ja sitoutumista. Vastuu läsnäolemisenä on ensisijaisesti vanhemmilla; muut toimijat ovat heitä siinä tukemassa. Läsnäolo koskee myös kaupungin ja kolmannen sektorin työntekijöiden mahdollisuutta kohtadata ja olla lasten ja nuorten käytettävissä.

Lapsilähtöisyys tarkoittaa kaikkien hallinnonalojen toiminnan tarkastelemista lapsen ja heidän perheidensä näkökulmasta sekä lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Se merkitsee lapsen ja lapsiperheiden kuulemista ja vaikuttamismahdollisuutta heidän omaan hyvinvointiinsa vaikuttaviin asioihin esim. leikkikenttiin, vapaa-aikatiloihin, nuorisotiloihin, koulujen pihoihin jne. Se edellyttää joustavia vaikuttamiskanavia ja tietoisuutta näistä vaikuttamisen paikoista ja mahdollisuuksista.

5 Painopistealueet, tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Ohjelmatyössä pyrittiin alusta alkaen löytämään vain muutama keskeinen painopistealue ja tavoite. Työpajassa käydyn huoli- ja voimavarakartoituksen jälkeen päädyttiin kolmeen painopistealueeseen: vanhemmuuden tukeminen, sosiaalinen vahvistaminen ja osallistaminen sekä yhteisöllisyys ja turvallisuus.

5.1 *Vanhemmuuden tukeminen*

Vanhemmilla on ensisijainen kasvatust vastuu lapsista ja nuorista. Lapsen terveen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta on oleellista perheenjäsenten keskinäinen hyvä vuorovaikutus ja vanhemman kyky vastata lapsen kehityksellisiin tarpeisiin. Vanhempien omien voimavarojen tunnistaminen ja näkeminen ovat lähtökohtia vanhemmuuden tukemiselle. Heidän tukeminen erilaisin palveluin, keinoin ja menetelmin on lapsen hyvinvoinnin keskeinen lähtökohta.

Kasvatuskumppanuus on keskeinen lähtökohta vanhemmuuden tukemiseen. Kumppanuudessa vanhemmat ja työntekijät ovat tasavertaisia, mutta erilaisia lapsen kasvun tuntijoita. Kuuleminen, kunnioitus, dialogisuus ja luottamus ovat keskeisiä kasvatuskumppanuuden periaatteita. Kodin ja koulun yhteistyön tiivistäminen ja kasvatuskumppanuuden kehittäminen kouluympäristössä on keskeinen muoto tukea kouluikäisten lasten vanhemmuutta. Osa vanhemmista tarvitsee kasvatustehtävässään erityistä tukea, ohjausta ja apua. Tukemisen muodot voivat olla hyvin erilaisia huomioiden perheen ja vanhempien elämäntilanteen sekä lasten ja nuorten iän ja yksilölliset tarpeet. Uudenlaisten monitoimijusmallien rakentamisella ja kehittämisellä pyritään vanhempia osallistamaan ja moniammattilliseen vanhemmuuden tukemiseen. Kotipalvelun ja perhetyön turvaaminen lapsiperheille sekä laadukkaat päivähoito- ja neuvolapalvelut ovat keskeisessä asemassa tuettaessa erityisesti alle kouluikäisten lasten vanhempia. Erilaiset vanhempien vertaisryhmät ja perheiden keskinäiset kohtaamisfoorumit ovat osallisuutta ja vastuullisuutta vanhemmuuden tukemisen muotoja.

TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHOT	RESURSSIT	AIKATAULU JA ARVIOINTI
Vanhemmuuden tukeminen. Tavoitteena vanhemmuuden tukemiselle on vanhempien omien voimavarojen tunnistaminen ja hyväksyminen. Yhteistyö eri toimijoiden ja vanhempien kanssa luo edellytykset lasten ja nuorten hyvinvoinnille.	Kasvatuskumppanuuden toteuttaminen - perhekohtaiset kasvatus- ja arviointikeskustelut päivähoitopalveluissa ja koulussa -vanhempien ja toimijoiden yhteistyön kehittäminen	Koordinoivana toimija LAVAUS-hankkeen vastuutiimi Vanhemmat Päivähoito Peruskoulu Neuvola Järjestöt Seurakunta	Nykyisin resurssien	Toteutuneiden vuosittaisen perhekohtaisten keskusteluiden määrä, laatu ja kattavuus Jatkumon seuranta päivähoitosta, esikoulusta ja kouluasteelta toiselle
Vanhemmuuden tukeminen	Koti- ja perhetyön palveluiden turvaaminen perheille -selvitetään perhetyöntekijän toimen mahdollisuus -perhevalmennuksen kehittäminen	Perusturva -päivähoito -neuvola -sosiaalityö	Nykyisin resurssein / mahdollinen lisäresurssin tarpeen selvittäminen	Perhetyöntekijän toimen tarpeen ja toteutuminen arviointi Perhevalmennusmalli on käytössä vuoden 2010 alussa
Vanhemmuuden tukeminen	Monitoimijuusmallien rakentaminen ja kehittäminen -palveluohjauksen kehittäminen -hyvien työkäytänteiden levittäminen -vanhempien ja vapaaehtoisten osallistaminen	Koordinoivana toimija LAVAUS-hankkeen vastuutiimi	Nykyisin resurssein / mahdollinen lisäresurssin tarpeen selvittäminen	LAVAUS- hankkeen vastuutiimi vastaa arvioinnista Monitoimijuusmallien kehittämisen ja toteutumisen arviointi Monitoimijuusmallien käyttöönotto vuoden 2010 aikana
Vanhemmuuden tukeminen	Perheiden kohtaamisfooromit - mahdollistetaan perheiden ja järjestöjen käyttöön maksuttomat tilat - luodaan edellytyksiä perheille vertaisryhmätoimintaa (esim. perhekerhotoiminta, mammakerho, perheleirit) - tiedotetaan eri toiminnoista perheille	Vanhemmat Vanhempainyhdistykset Päivähoito Peruskoulu Nuorisopalvelut Järjestöt Seurakunnat Tilapalvelu	Nykyisin resurssein	Tilojen käyttöaste Osallistujamäärät Toiminnan laatu

Taulukko 1. Vanhemmuuden tukemisen toimenpide-ehdotukset.

5.2 Sosiaalinen vahvistaminen ja osallistaminen

Sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan syrjäytymisen ehkäisyä. Sen tarkoituksena on parantaa asteittain lapsen ja nuoren elämäntilannetta, arjen hallintaa ja elämisen taitoja. Sosiaalinen vahvistaminen voidaan käsittää ennaltaehkäisevän työn ytimeksi, joka vähentää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tarvetta. Sosiaalinen vahvistaminen korostaa lapsen ja nuoren omien vahvuuksien löytämistä ja niiden käyttämistä voimavarana. Se on taitoa löytää ja tukea hyvää lapsessa ja nuoressa ja ottaa se työnsä lähtökohdaksi (Vrt. HE 28/2005 (Hallituksen esitys nuorisolaiksi) ja Nuorisolaki 72/2006 §§:t 2 ja 3). Syrjäytyminen ei ole vain kuitenkaan joidenkin yksilöiden ongelma, myös palvelut tai yhteisöt voivat toimia syrjäyttävästi, siksi tarvitaan vaihtoehtoisia kohtaamispaikkoja.

Osallistaminen voidaan ymmärtää keinona tuottaa ja mahdollistaa osallisuutta. Osallisuus on lapsen ja nuoren lakisääteinen oikeus, joka pohjautuu Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklaan. Velvoitteet lasten ja nuorten osallisuuden toteuttamiselle löytyvät kunkin viranomaisen toimintaa säätelevästä lainsäädännöstä ja ohjeistuksista. Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista sekä mahdollisuuksista ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa näihin asioihin. Ratkaisevaa on lapsen, nuoren ja vanhemman oma kokemus siitä, että hän voinut olla mukana vaikuttamassa häntä koskevien asioiden käsittelyssä. Ei voida puhua osallisuuden toteutumisesta, mikäli ei synny kokemusta siitä, että tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja niillä on ollut merkitystä. (Oranen M. 2007)

Sosiaalisen vahvistamisen ja osallistamisen tavoitteena on luoda rakenteita ja edellytyksiä lasten, nuorten ja perheiden osallistumiselle sekä ehkäistä syrjäytymistä. Se edellyttää työntekijöiltä ja muilta aikuisilta valmiuksia tehdä yhteistyötä erilaisten lasten ja nuorten kanssa, kuunnella heitä ja ottaa heidän mielipiteensä huomioon. Organisaation tulee luoda ja tarjota mahdollisuuksia työntekijöille lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseen. Mahdollisuuksien luomisessa on kyse paitsi organisaatiokulttuurista myös hyvin käytännöllisistä asioista kuten siitä, onko ajan käyttäminen luvallista lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn.

Tässä ohjelmassa sosiaaliseen vahvistamiseen ja osallistamiseen pyritään rakentamalla 5-17 –vuotiaiden systemaattinen vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmä, kouluttamalla henkilöstöä kohtaamaan eri ikäisiä asiakkaita, nuorten työllistymistä tukemalla ja vaihtoehtoisia kohtaamispaikkojen luomalla lapsille, nuorille ja perheille sekä tukemalla vapaaehtoistoimintaa.

TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHOT	RESURSSIT	AIKATAULU JA ARVIOINTI
Sosiaalinen vahvistaminen ja osallistaminen Tavoitteena on luoda rakenteita ja edellytyksiä lasten, nuorten ja perheiden osallistumiselle sekä ehkäistä syrjäytymistä.	5- 17 -vuotiaiden vaikuttamis- ja kuulemisjärjestelmän rakentaminen -lasten, nuorten ja lapsiperheiden kuulemismahdollisuuksien järjestelmällinen kehittäminen esim. perheiltojen järjestäminen ja nettifoorumit. -oppilaskuntatoiminnan kehittäminen -nuorisovaltuuston toiminnan vakiinnuttaminen	Lasten ja nuorten palvelut koordinoi Nuorisopalvelut Koulujen johtokunnat Peruskoulu, lukio ja ammatilliset oppilaitokset Nuorisopalvelut	Nykyisin resurssein	Vuoden 2010 loppuun mennessä. Lasten vaikuttamisessa ja kuulemisessa käytetään apuna myös nykyisiä lapsikohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia ja asiakaspalautejärjestelmiä.
Sosiaalinen vahvistaminen ja osallistaminen	Henkilöstön kouluttaminen kohtaamaan eri-ikäisiä asiakkaita -palvelukoulutus	Kaikki hallintokunnat Kolmas sektori	Koulutuksen järjestäminen koulutusmäärärahojen puitteissa	Vuoteen 2011 mennessä.
Sosiaalinen vahvistaminen ja osallistaminen	Nuorten työllistymisen tukeminen -startti –toiminnan vakiinnuttaminen -etsivän työn vakiinnuttaminen -työpajatoiminnan vakiinnuttaminen	Työpajatoiminnan kehittämistyöryhmä koordinoi. Nuorisopalvelut Kaikki hallintokunnat Työvoimahallinto ja työvoiman palvelukeskus.	Nykyisin resurssein	Nuorten työttömien määrä tarkistetaan vuosittain. Työpajatoimintaan osallistuneiden nuorten määrä ja työllistyminen. Työpajatoiminnan ja eri verkostojen yhteistyön kehittyminen
Sosiaalinen vahvistaminen ja osallistaminen	Vaihtoehtoiset kohtaamispaikat lapsille nuorille ja perheille sekä vapaaehtoistoiminnan tukeminen.	Nuorisovaltuus-to, eri hallinnon alat järjestöt.	Nykyisin resurssein	Arviointi vuosittain

Taulukko 2. Sosiaalisen vahvistaminen ja osallistamisen toimenpideehdotukset.

5.3 Yhteisöllisyys ja turvallisuus

Yhteisöllisyys on välittämistä, puuttumista, huomioimista, avoimuutta, vastuun ottamista ja yhdessä kasvattamista. Yhteisöllisyys syntyy yhteistyöstä ja yhteisistä päämääristä. Se edellyttää toisten tuntemaan oppimista, yhteisöön kuulumisen ja mukaan ottamisen merkityksen ymmärtämistä syrjäytymisen ja kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä.

Turvallisuus tarkoittaa sekä turvallisuuden tunnetta että turvallista fyysistä, henkistä ja sosiaalista ympäristöä. Turvallisuuden tunne merkitsee, ettei tarvitse pelätä omassa perheessään, lähipiirissään, päiväkodissa, koulussa ja vapaa-aikana. Turvallisuus on yhtä lailla väkivallattomuutta kuin liikenneturvallisuutta. Se on huolenpitoa lapsista. Turvallisuutta lapselle luo, kun aikuinen päättää ja lapsi voi osallistua päätöksiin omien edellytystensä mukaisesti. Esimerkiksi 12 -vuotias ei päättää omia kotiintuloaikojaan eikä 3 -vuotias, mitä pukee päällensä ulos. Turvallisuutta luo lapselle ja nuorelle arkisuus ja tavallisuus, säännöllinen rytmi perheen, eri palveluiden arjessa ja työelämässä, aikuisten paikalla oleminen ja yhdessä tekeminen sekä päihteetön ympäristö. Turvallisuutta tuo luottamus siihen, että apua voi saada, kun sitä hakee ja tarvitsee.

Turvallisuudessa on kysymys lasten ja nuorten suojelemisesta heidän terveyttä ja kehitystä vaarantavilta tekijöiltä, mikä on myös lasten perusoikeus. Turvallisuus voidaan ymmärtää yhteisöllisenä asiana, mikä merkitsee kaikkien mukaan ottamista ja osallistamista, yhteistyön korostamista ja kaikkien vastuuta välittää ja tukea kaikkia lapsia ja nuoria.

Välittävän ja turvallisuutta luovan yhteisöllisyyden syntyminen vaatii aikaa eikä se ole palautettavissa yhteen tai kahteen toimenpiteeseen. Yhteisöllisyyden ja turvallisuuden luomiseen tarvitaan kaikkia. Se vaatii monialaista ja moniammatillista dialogista keskustelua ja toimintaa. Jokainen taho joutuu miettimään turvallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämisessä omaa rooliaan, eri-ikäisten kohdalla sitä voidaan toteuttaa eri tavoin. Päiväkodeissa ja kouluissa se voi tarkoittaa esimerkiksi joustavia ryhmä- ja luokkarajoja sekä yhteisten projektien, teemapäivien järjestämistä ja yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Yhteisöllisyys ja yhteishenki näkyvät aikuisten esimerkin kautta. Yhteisöllisyyttä on kodin, päiväkodin ja koulun välinen yhteistyö, vanhempainillat ja luokkatilaisuudet.

Kiusaaminen uhkaa turvallisuutta ja näyttää yhteisön tuhoavan ja poissulkevan puolen. Kiusaaminen ei ole vain kiusaajien ja kiusattujen välinen asia, vaan myös sivustaseuraajien ja siitä tietämättömien eli koko yhteisön asia. Vaikka kiusaamista

voi tapahtua jo päiväkodissa, ohjelmassa halutaan erityisesti pyrkiä kouluviihtyvyyden parantamiseen ja koulukiusaamisen ehkäisyyn.

TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHOT	RESURSSIT	AIKATAULU JA ARVIOINTI
Yhteisöllisyys ja turvallisuus. Tavoitteena on varmistaa lapsille, nuorille ja perheille turvallinen ympäristö, joka edistää yhteisöllisyyttä.	Monialaisten/monitoimijatiimien perustaminen ikäkausittain (alle kouluikäiset, kouluikäiset, nuoret). Tiimien tarkoituksena on tehdä linjauksia perustyötä tekeville yhteisöllisyyden ja turvallisuuden edistämiseksi, jotka omassa työssään konkretisoivat menettelytavat tavoitteiden toteuttamiseksi.	Kaupunginhallitus ja perusturva.	Nykyisin resurssein	Lapsi- ja nuorisopolitiittisen ohjelman valmistuttua.
Yhteisöllisyys ja turvallisuus.	Monialaiset tiimit tekevät toimintasuunnitelman ja linjaukset eri ikäkaudet huomioiden, a) miten lasten ja nuorten näkökulmasta terveellinen ja turvallinen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö luodaan ja ylläpidetään b) miten yhteistoimintaa kehitetään kumppanuusperiaatteella kaupungin ja järjestöjen, seurakuntien, kotien sekä yhdistysten välillä	Monialainen tiimi ja työntekijät sekä muut toimijat.	Ilmenevät toimintasuunnitelmista.	Ilmenevät toimintasuunnitelmista.
Yhteisöllisyys ja turvallisuus.	Kouluviihtyvyyden parantaminen ja koulukiusaamisen ehkäisy -tukioppilas- ja kummitoiminnan kehittäminen -uusien toimintamallien käyttöönotto -fyysisen oppimisympäristön kehittäminen -lasten osallistaminen ja yhdessä tekeminen	Rehtorit ja oppilashuolto. Peruskoulu	Nykyisin resurssein	Kouluterveyskyselyt

Taulukko 3. Yhteisöllisyyden ja turvallisuuden toimenpide-ehdotukset.

6 Konkreettisten toimenpide-ehdotusten valikoituminen

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman tavoitteet ja painopistealueet ohjaavat kaupunkilaisten, julkisten ja yksityisten palveluiden tuottajien ja järjestöjen toimintaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Jokaiselle painopistealueelle on luotu tavoitteellisia konkreettisia toimenpide-ehdotuksia. Konkreettiset toimenpide-ehdotukset ovat valikoituneet erilaisten kaupunkilaisten ja henkilöstön kuulemisten kautta. Lavaus-hankkeen aineistoa on hyödynnetty, perheille on järjestetty oma kuulemistilaisuus, yläkoululaiset saivat yhteiskuntaopin tunneilla esittää konkreettisia toimenpide-ehdotuksia eri painopistealueisiin. Henkilöstölle eri toimialoista ja järjestöistä on järjestetty työpajatyöskentelyä sekä verkkokysely.

Lukuisista yksittäisistä toimenpide-ehdotuksista on tiivistetty kolmanteen eli viimeiseen työpajaan painopistealueesta riippuen noin 12 - 20 toimenpide-ehdotusta, joista valittiin viimeisessä työpajassa 1- 4 kutakin painopistealuetta kohti. Työpajassa työstettiin toimenpide-ehdotuksia edelleen vastuutahojen, resurssien, aikataulutuksen ja arvioinnin osalta. Kolmannen työpajan jälkeen ohjausryhmä täydensi ja tarkensi toimenpide-ehdotusten muotoilua.

Toimenpide-ehdotukset on pyritty esittämään sellaisessa muodossa, johon ohjelmatyön päätösvalta ulottuu. Kaikki lisäresursseja vaativat toimet on esitetty meneväksi valmisteluun eli ohjelmassa ei ole voitu esittää esimerkiksi perhetyöntekijän toimen perustamista vaan toimen perustamisen mahdollisuuden selvittämistä. Peruseriaatteena ohjelmatyössä on ollut se, että toimintaa pyritään kehittämään nykyisin resurssein ja vain selkeisiin palveluaukkoihin on esitetty lisäresursseja edellyttäviä toimia.

Toimenpiteiden valikoimisen ja tarkentamisen periaatteina käytettiin tietoa hyvistä käytännöistä. Toimenpide-ehdotukset ovat kaksitasoisia siten, että osa on periaatteellisempia ja osa konkreettisia. Periaatteellisten toimenpide-ehdotusten pitämisen tarkoituksena on se, että jokainen työntekijä voi itse miettiä, millä tavoin toteuttaa niitä omassa työssään. Näin toimittiin erityisesti yhteisöllisyyden edistämisen kohdalla, joka harvoin on palautettavissa johonkin tiettyyn yksittäiseen toimenpiteeseen. Toimenpide-ehdotukset on tiivistetty siten, että niissä ei ole

päällekkäisyyttä. Työpajat ovat työskentelyssään joutuneet puntaroimaan sitä, mitkä toimenpide-ehdotukset tulisi näkyä kirjoitettuna ohjelmassa.

7 Lastensuojelusuunnitelma

Ensimmäinen tehtävä lastensuojelussa on varmistaa, että lapsi on turvassa. Ja viimeinen tehtävä lastensuojelussa on varmistaa, että lapsi on turvassa.

Vuoden 2008 alusta voimaan tullut lastensuojelulaki velvoittaa kuntia suunnitelman tekemiseen lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä. Suunnitelma tulee tarkistaa vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelman tulee sisältää periaatteet alle 21-vuotiaiden hyvinvointia edistävistä toimista ja palveluista.

7.1 Mitä on lastensuojelu?

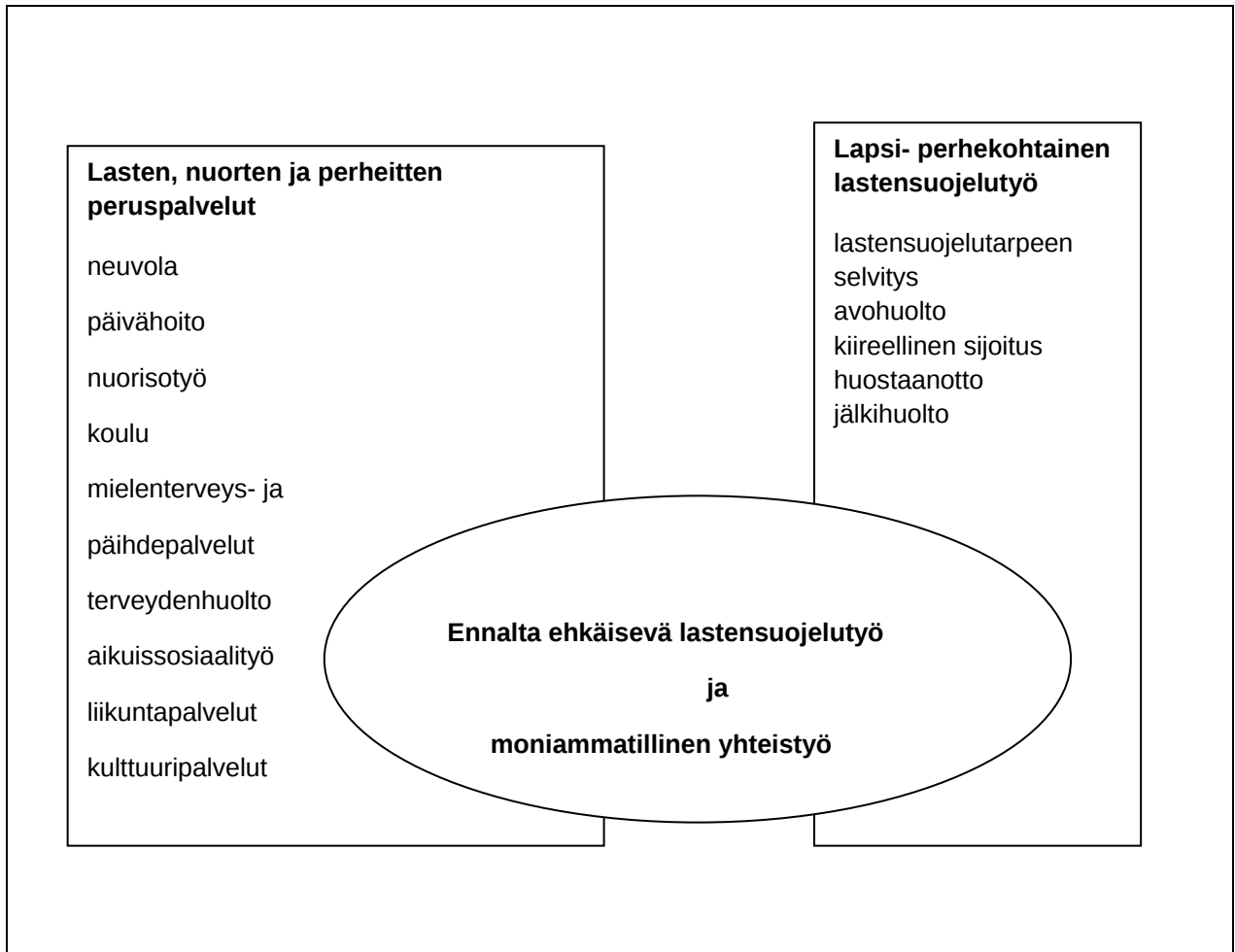
Laajasti käsitettynä lastensuojelu tulee käsittää **lasten suojeluksi**, joka ei ole pelkästään sosiaaliviranomaisten asia vaan koskee kaikkia viranomaisia ja kansalaisia. Vanhempien tulee saada tukea lasten kasvatukseen siellä missä lapset ja perheet tavallisestikin käyvät eli neuvolassa, päivähoidossa ja koulussa. Tuki tulee antaa mahdollisimman varhain.

Tässä lastensuojelusuunnitelmassa käsitellään sitä **lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua**, jota lastensuojelun sosiaalityö ja perhetyö tekevät yhteistyössä lapsen ja perheen sekä yhteistyöverkoston kanssa. Lapsi- perhekohtainen lastensuojelu käsittää myös käytetyt avohuollon ja sijaishuollon ostopalvelut sekä perhetukikeskuksen toiminnan. Lapsi- perhekohtaisessa lastensuojelussa tavoitteena on turvata lapsen oikeus arvokkaaseen elämään ja mahdollisuus turvallisiin ihmissuhteisiin. Lapsen on saatava olla lapsi ilman aikuisilta siirtyneitä taakkoja. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat

- lastensuojelutarpeen selvitys
- avohuollon tukitoimet
- lapsen kiireellinen sijoitus
- huostaanotto

- sijaishuolto sekä
- jälkihuolto

Alla olevassa kuviossa on kuvattu lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kokonaisuus.

Kuvio 2. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kokonaisuus

Lastensuojeluilmoitus

Lapsen tarve erityiseen suojeluun voi tulla esille lapsen kanssa työskentelevän huolena, nuori voi itse hakea apua lastensuojelusta tai kasvattaja kokee, ettei hän itse enää jaksaa lasten kanssa. Lastensuojelulaissa (25 §) on määritelty ilmoitusvelvollisuus lapsesta,

joka voi huonosti. Lain mukaan sosiaaliviranomaisille tulee ilmoittaa lapsesta jonka hoidon tai huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää

lastensuojelutarpeen selvittämistä. Lastensuojelun käynnistää useimmiten juuri lastensuojeluilmoituksena esille tuotu huoli tietystä lapsesta ja perheestä.

7.2 Lastensuojelun tarve Äänekoskella

Vuonna 2008 Äänekosken lastensuojeluun tuli yhteensä 329 lastensuojeluilmoitusta.

Lastensuojeluilmoitusten määrä kasvoi edellisestä vuodesta lähes sadalla.

Lastensuojeluilmoituksia tuli eniten kouluikäisistä, 7-15 vuotiaista lapsista.

Huoli lapsesta liittyi 47 % ilmoituksia lapsen omaan käyttäytymiseen, 31 % lapsen kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin ja 22 % lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen.

Lastensuojeluilmoituksissa oli eniten huolta seuraavista asioista (n = 337)

• vanhempien päihteiden käyttö	51 ilmoitusta
• lapsen päihteiden käyttö tai sen epäily	44
• vanhempien psyykkinen terveys	30
• rikollisuus	24
• perheväkivalta tai sen uhka	21
• vanhempien jaksaminen	20
• lapsen väkivaltainen käyttäytyminen	20
• puutteet lapsen perushoidossa	16
• lapsen turvattomuus	14
• lapsen psyykkinen hyvinvointi	13
• koulunkäyntiin liittyvät huolet	12

Muita huolenaiheita olivat erilaiset perheiden kriisit ja ristiriidat, lapsen itsetuhoisuus, lapsen heitteillejätto, lapsen fyysiseen hyvinvointiin liittyvät tekijät, lapsen väkivaltakokemukset, lapsen ja vanhemman väliset ristiriidat ja keskinäiseen vuorovaikutuksen sekä kasvatustavan pulmat.

Lastensuojeluilmoituksissa näkyi ongelmien kasautuminen. Huolenaiheita yhden lapsen elämässä oli useita ja lapsen omaan käyttäytymiseen liittyvien tekijöiden lisäksi taustalla oli perhetilanteeseen liittyviä asioita. Samasta perheestä ja lapseta oli saattanut tulla useita ilmoituksia.

Kaikki ilmoitetut huolet eivät olleet pitkäkestoisia ja vakavia. Esimerkiksi nuorten rikokset olivat pääosin näpistelyjä, mopoilua korttita tai viritetyllä ajopelillä ja ylinopeutta. Monissa yksittäisissä rikoksissa vanhemmat tarttuivat asiaan ja ottivat aikuisen kasvatusvastuun. Näissä tapauksissa lastensuojelun rooli jäi yhteydenottoon tai keskusteluun. Toisaalta myös rötöstelysarjoja, murtoja, pahoinpitelyjä ja laittomia uhkauksia tuli esiin. Tällöin nuoren tilanne kokonaisuutena oli huolestuttava, vanhempien voimavarat vähäiset ja lastensuojelun työskentely pitkäkestoisempaa ja laajempaa. Perheväkivalta ja vanhempien päihteiden käyttö liittyivät usein samoihin tilanteisiin. Näissä lastensuojelutilanteissa ilmoittajana oli tavallisesti kotihälytyksen hoitanut poliisi.

Lastensuojeluilmoituksista lähes puolet tuli poliisilta, viidennes koulusta (kouluterveydenhuolto ja opetus) ja viidennes terveydenhuollosta (lääkärit, äitiys- ja lastenneuvola, muut). Lastensuojeluilmoituksia tekivät myös sosiaalipäivystys, muu sosiaalitoimi ja nuorisotoimi. Paljon lasten ja perheitten kanssa työskentelevistä tahoista lastensuojeluilmoituksia tekivät hyvin vähän päivähoito ja perheneuvola.

Lastensuojelun avohuollon piirissä oli vuoden 2008 aikana yhteensä 332 lasta tai nuorta kun heitä edellisenä vuonna oli 214. Lastensuojelun perhetyöntekijät työskentelivät vuoden aikana 64 perheessä ja perhetyön piirissä oli yhteensä 150 lasta. Huostaanotettuja lapsia oli vuonna 2008 yhteensä 39. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli kaikkiaan vuoden aikana 66, joista perhehoidossa 34, omassa perhetukikeskuksessa 15, ammatillisissa perhekodeissa 6 ja muussa laitoshoidossa 11. Sijoitettujen osuus 0-17 vuotiaista oli Äänekoskella 1,3 % mikä lähes vastaa maan keskiarvoa (1,2 %).

Äänekoskella ovat nähtävissä lastensuojelun valtakunnalliset kehityssuunnat: lastensuojeluilmoitusten ja lastensuojelutarpeen kasvu, työn lisääntyminen ja perheitten ongelmien kasautuminen. Lasten ja nuorten psyykkinen oireilu näkyi tarvittavien palveluiden kysynnän kasvuna. Nuorten kohdalla on tarvittu raskaampia

laitossijoituksia ja aiempaa useammin psykiatrisesti kuntouttavia sijoituksia, mikä osaltaan kasvatti lastensuojelun määrärahatarvetta.

7.3 Lastensuojelun voimavarat ja palvelujärjestelmä

Lastensuojelun kustannukset olivat vuonna 2008 seuraavat:

Talousarvion toteutuminen	Tp 07 menot €	Ta 2008 menot €	Tp 2008 menot	Kasvu %	Tp 2007 tulot €	Ta 2008 tulot €	Tp 2008 tulot €	Kasvu %
Kustannuspaikka								
Perhehoito/lastensuojelu	330 394	344 900	341 220	3,3	28 386	30 000	26 953	-5,0
Laitoshoidto/lastensuojelu	610 449	775 100	762 687	24,9	13 245	20 000	15 596	17,7
Perhetyö/lastensuojelu	183 447	197 600	202 710	10,5	566	0	38	-93,3
Lastensuojelun sosiaalityö	160 785	171 800	185 432	15,3	7 706			-100,0
Lastenvalvoja	36 415	39 200	45 691	25,5				
Muu lastensuojelu	98 608	58 800	60 070	-39,1				
Tukihenkilöt ja -perheet		14 100	14 966	100				
Perhetukikeskus	431 889	458 100	429 360	-0,6	226 258	145 500	124 875	-44,8
Lastensuojelu yhteensä	1 851 986	2 059 600	2 042 136	10,3	276 161	195 500	167 463	-39,4

Taulukko 4. Lastensuojelun kustannukset vuonna 2008.

Suhteessa lastensuojelun tarpeeseen tarvitaan määrärahoja vuosina 2009 – 2012 todennäköisesti vähintään vuoden 2008 taso korotettuna kustannusten yleisellä kasvulla. Menojen kasvun hallinnassa on keskeistä avohuollon riittävä resursointi ja ehkäisevän työn kehittyminen peruspalveluissa.

Lastensuojelutyötä tekevät sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät ja kaupungin omana laitoksikkonä perhetukikeskus. Lisäksi palveluja hankitaan ostopalveluina Jyväskylän kaupungilta, järjestöiltä ja yksityisiltä palveluiden tuottajilta. Sopimus pohjaisesti lastensuojelussa on myös perhehoitajia, tukiperheitä ja tukihenkilöitä

Äänekosken lastensuojelun eriytettiin vuoden 2007 alusta omaksi tiimikseen.

Lastensuojelun osalta palvelujärjestelmässä poiketaan ikäkaariajattelusta.

Lastensuojelu on aikuispalveluiden vastuualueella osana muuta sosiaalityötä, koska

lastensuojelussa tietyt viranomaistehtävät edellyttävät lain mukaan myös johtavassa asemassa olevalta viranhaltijalta sosiaalityöntekijän kelpoisuutta.

Lastensuojelutiimissä työskentelevät johtava sosiaalityöntekijä, kaksi sosiaalityöntekijää ja lastenvalvoja-sosiaalityöntekijä. Perhetukikeskuksen johtaja osallistuu lastensuojelutiimin kokouksiin.

Virka-ajan ulkopuolella akuutti lastensuojelutarve hoidetaan sosiaalipäivystyksen avulla. Lakisääteinen sosiaalipäivystys on toteutettu Keski-Suomessa ylikunnallisena toimintana ja osana Kriisikeskus Mobilen toimintaa. Maakunnalliseen päivystysrinkiin osallistui vuonna 2008 Äänekoskelta neljä sosiaalityöntekijää ja päivystysviikkoja hoidettiin kuusi.

Perhetukikeskus tarjoaa lyhytaikaista kriisihoitoa ja pitkäaikaista sijaishuoltoa sekä jälkihuoltoa. Lisäksi hoidetaan lasten tapaamisten valvontaa sekä valvottua vaihtoa. Palveluja myydään myös muille kunnille. Paikkoja perhetukikeskuksessa on 7 (+ 2 tilapäinen tarve). Henkilöstöä on johtaja ja 6 ohjaajaa.

Uusi lastensuojelulaki edellyttää, että lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on työnsä tueksi käytettävissä lapsen kasvuun ja kehitykseen, terveydenhuoltoon ja lakiin liittyvää asiantuntemusta. Keski-Suomessa tätä tehtävää varten on perustettu maakunnallinen moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä. Maakunnallista asiantuntijatyöryhmää on tarvittu erityisesti haasteellisissa huostaanottotilanteissa.

Äänekoski on tehnyt ostopalvelusopimuksen Jyväskylän kaupungin sijaishuoltoyksikön kanssa. Sijaishuoltoyksikkö huolehtii koko maakunnan alueella uusien sijaisperheiden ja tukiperheiden hankkimisesta ja koulutuksesta ja on tarvittaessa työparina sijoitustyöskentelyssä. Yksikkö järjestää myös lastensuojelun koulutusta, työnohjausta ja konsultaatiota. Sijaishuoltoyksikkö on kilpailuttanut maakunnan kuntien puolesta perhekodit ja laitokset ja huolehtinut myös uusia lastensuojeluyksiköjä koskevien lausuntojen antamisesta lääninhallitukselle.

Pelastakaa lapset ry:tä hankitaan ostopalveluna adoptioneuvonnan palvelut, sijaishuollon palveluja sekä lasten loma- ja tukiperhetoimintaa. Lastensuojelusta on tuettu avustuksilla Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten puhelinta ja nettiä sekä lastenhoitopalvelua.

Lastensuojelun sijaishuollon järjestämisessä on oman perhetukikeskuksen ja perhehoidon lisäksi ollut käytössä tarpeen mukaan lastensuojelulaitos- tai perhekotipaikkoja. Ostopalveluna järjestetyn sijaishuollon tarve on vuosittain 10-15 lapsella tai nuorella.

Sijaishuollon ostopalveluja hankitaan lapsen ja nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaisesti noin 10 eri palveluntuottajilta, jotka ovat eri puolilla maata sijaitsevia, lääninhallitusten luvalla toimivia yksityisiä ammatillisia perhekoteja tai lastensuojelulaitoksia. Jyväskylän kaupunki kilpailutti maakunnan kuntien valtuutuksella vuosille 2006-2009 lasten ja nuorten ympärivuorokautiset asumispalvelut. Tarjouskilpailun perusteella tuottajiksi valikoitui 29 ammatillista perhekotia ja 41 lastensuojelulaitosta joihin hankinnat on keskitetty aina kun sopivia paikkoja on ollut käytössä. Tarjouskilpailu uusitaan syksyllä 2009 ja Äänekoski on mukana kilpailutuksessa.

7.4 Arvio voimavarojen riittävydestä

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tarve on selkeästi kasvanut. Ennaltaehkäisevän työn toteutus peruspalveluissa ja varhainen puuttuminen ovat tekijöitä joilla tätä kasvua voidaan hillitä, mutta tarvitaan myös riittävä korjaavan lastensuojelun palvelukokonaisuus.

Lastensuojelulain 11 § edellyttää, että lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä niinä vuorokauden aikoina, joina sitä tarvitaan. Lastensuojelulaki määrää myös päätöksentekoon osallistuvien viranhaltijoiden kelpoisuudesta. Jokaiselle lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä, jolla tulee aina olla sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus.

Sosiaali- ja terveysministeriö ei ole vielä antanut mitoitussuosituksia lastensuojelun sosiaalityöhön. Sosiaalialan ammattijärjestö Talentian 2009 antamat suositukset ovat

- max 30 perhettä (1-2 lasta) / lastensuojelun sosiaalityöntekijä
- max 15 perhettä (1-2 lasta) / lastensuojelun perhetyöntekijä

Vuonna 2008 Äänekoskella avohuollon asiakasperheitä oli yhdellä lastensuojelun sosiaalityöntekijällä keskimäärin 50 ja lisäksi sijaishuollon asiakasperheitä 10-15. Lastensuojelun perhetyössä perhetyöntekijällä oli keskimäärin 8-12 perhettä.

Lastensuojelulain 59 § mukaan lastensuojelun asuinyksikössä saadaan hoitaa yhdessä enintään seitsemää lasta tai nuorta. Asuinyksikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Kiireellisissä tapauksissa voidaan väliaikaisesti poiketa lasten määrästä, jos se on välttämätöntä lasten hoidon järjestämiseksi. Äänekosken perhetukikeskuksessa työskentelee vakituisesti johtaja ja kuusi ohjaajaa. Henkilöstömitoitus on niukka ja näin toteutettuna edellyttää, että omien tehtäviensä lisäksi johtaja osallistuu arjen hoitotyöhön.

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun osalta lastensuojelun sosiaalityön resursseja on vahvistettava ja lastensuojelun perhetyö kohdennettava kokonaan korjaavaan työhön. Sisällöllisesti lastensuojelussa tulee kehittää sosiaalityöntekijä – perhetyöntekijä työparityötä erityisesti lastensuojelutarpeen selvittämistyöskentelyssä. Perhetukikeskuksen voimavarojen käyttö ja toiminnan sisältö edellyttää uudelleenarviointia ja työn kohdentamisen suunnittelua. Lastensuojelun laitousyksikkönä toimittaessa henkilöstömitoitus ei ole riittävä, mikä näkyy sijaistarpeen kasvuna.

7.5 Yhteistyön toteutus ja moniammatillinen verkostotyö

Lastensuojelun kannalta on ensisijaisen tärkeää, että yleiset, kaikille tarkoitetut palvelut tukevat lasten kasvua ja kehitystä. Myös lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi on päivähoidossa tai käy koulua ja käyttää muita peruspalveluja.

Lastensuojelun asiakkaina ovat heikoimmassa asemassa olevat lapset ja perheet. Näissä tilanteissa korostuu lapsen iän mukaisen verkoston yhteisvastuu, tiivis verkostotyö, lapsen tilanteen arviointi ja seuranta. Lastensuojelussa vastuusosiaalityöntekijä koordinoi ja kokoaa toimijat asiakassuunnitelman laatimisprosessissa.

Peruspalveluissa toteutettavassa lapsiperhetyössä ei ole useinkaan määritelty verkoston vastuunottajaa. Luontevaa on, että koordinaatiovastuun ottaa kohtaajataho tai osapuoli, johon perheellä on olemassa oleva asiakkuus (päivähoito, koulu, neuvola jne.)

7.6 Lastensuojelun kehittämistavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

TAVOITE	TOIMENPITEET	VASTUUTAHOT	RESURSSIT	AIKATAULU JA ARVIOINTI
Sijaishuollon tarpeen kasvua vähennetään kehittämällä ennalta ehkäisevää työtä ja avohuollon lastensuojelua.	Lapsi- nuorisopoliittisen ohjelman yleisen osan toimenpiteet Määritellään lapsi ja perhekohtaisen lastensuojelun tehtävä suhteessa lapsiperheitten palveluissa toteutettuun ehkäisevään työhön Edistetään tukihenkilöiden ja tukiperheitten riittävä rekrytointia ja saatavuutta Kehitetään lastensuojelun korjaavan perhetyön sisältöä	Lapsi- nuorisopoliittisen ohjelman yleisen osan mukaiset toimijat Perusturva, koulu, nuorisotoimi ja lastensuojelu Lastensuojelu, sijaishuolto- yksikkö ja Pela Perhetyö ja lastensuojelun sosiaalityö	Nykyisin resurssein/ mahdollisen lisäresurssin tarpeen selvittäminen Nykyisin resurssein Nykyisin resurssein/ mahdollisen lisäresurssin tarpeen selvittäminen Nykyisin resurssein	Sijaishuollon seuranta vuosittain Arvioidaan vuosittain moniammatillisessa yhteistyössä Arvioidaan vuosittain Arvioidaan vuosittain
Lastensuojelun sosiaalityön voimavarojen vahvistaminen	Kohdennetaan sosiaalityön osaaminen toimeentulokityöstä varsinaiseen sosiaalityöhön lisäämällä etuuskäsittelyä Kehitetään sosiaalityön tiimien välistä yhteistyötä Kehitetään lapsiperheitten sosiaalityötä osana aikuissosiaalityötä	Sosiaalityö Aikuissosiaalityö Lastensuojelu Vammaispalvelu Lastensuojelu ja aikuissosiaalityö	Nykyisin resurssein/ mahdollisen lisäresurssin tarpeen selvittäminen Nykyisin resurssein Nykyisin resurssein	2009-2010 2 x vuosi 2x vuosi
Sijaishuollon toimintamuotojen tarkoituksenmukainen käyttö	Vahvistetaan perhehoitoa Yhtenäistetään perhehoidon toimintaohjetta maakunnan yleisten ohjeitten ja käytäntöjen mukaiseksi Kehitetään sijoitusprosessin osaamista	Maakunnalliset hankkeet ja lastensuojelu Lastensuojelu Lastensuojelu	Nykyisin resurssein Nykyisin resurssein Nykyisin resurssein	Arvioidaan vuosittain Maakunnallinen työryhmätyö 2009 oma ohje 1/2010 Arvioidaan vuosittain
Perhetukikeskuksen työn määrittely ja kehittäminen osana lapsiperheitten ja lastensuojelu palvelujärjestelmää	Uudelleen arvioidaan perhetukikeskuksen työn sisältö ja tehtävät lastensuojelun kokonaisuudessa	Perhetuki- keskus, lastensuojelu ja muu perusturva	Nykyisten resurssien käyttö/ uudelleen kohdentaminen	2009 - 2010

Taulukko 5. Lastensuojelun kehittämistavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

8 Toimintaohjelman toimeenpano ja arviointi

Kunnan eri toimialat, järjestöt ja seurakunta huomioivat lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman tavoitteet ja konkreettiset toimenpiteet toimintasuunnitelmissaan ja jokapäiväisessä työssään. Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman toteutumista seuraa ja arvioi moniammatillinen ohjausryhmä, jolla on vuosittainen raportointivastuu ohjelman toteutumisesta kaupungin virka- ja luottamusmiesjohdolle sekä kuntalaisille.

Lastensuojelutyön toteutumista seuraa ja arvioi lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman seuranta- ja ohjausryhmä yhdessä lastensuojelutiimin kanssa. Moniammatillinen ohjausryhmä huomioi seurannan ja arvioinnin taustamateriaalina monet hyvät ja konkreettiset toimenpide-ehdotukset, jotka jouduttiin jättämään varsinaisesta ohjelma-asiakirjasta pois tiivistämisen ja priorisoinnin vuoksi. Lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma ja sen painopistealueita ja tavoitteelliset toimenpide-ehdotukset tarkastellaan valtuustokausittain.

”Lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma tulee tarpeettomaksi, kun lapsilähtöisyyden ajatus on kaikessa toiminnassa otettu punaiseksi langaksi” (Kommentti työpajasta)

LÄHTEET

Autio M., Eräranta K. & Myllyniemi (toim.) 2008: Polarisoituva nuoruus? Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 84. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 38. Nuorten elinolot vuosikerta. Stakes.

Hallituksen esitys nuorisolaiksi. HE 28/2005. Tieto haettu 3.4.2009. URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050028>

Järventie I. & Sauli H. (toim.) 2001: Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011. 2007. Helsinki: Yliopistopaino.

Lastensuojelulaki (417/2007). Tieto haettu 3.4.2009 URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Markkula, J. Sinkkonen, A. Jokela, J. Luopa, P & Pietikäinen, M. 2007 Kouluterveys 2007: Äänekosken kuntaraportti. Stakes.

Nuorisolaki (72 / 2006). Tieto haettu 3.3.2009. URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Oranen, M. 2007. Mitä osallisuus on? Tieto haettu 1.2.2009 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/#otsikko2>

Siltaniemi, A. Perälähti, A. Eronen, A & Londen, P. 2007. Hyvinvointi, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

SOTKANet -verkkopalvelu, indikaattoripankki SOTKANet. URL: <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>

Taskinen S 2007: Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Stakes.

Toikka, S. 2008. Lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi kunta- ja palvelumuutoksissa. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Raportteja 13/2008

YK:n lapsen oikeudet. Tieto haettu. 2.3.2009. URL: http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus

Uusi Äänekoski. Tavoitteet 2009 -. Uuden Äänekosken strategiatyön linjaukset. Tieto haettu 17.4.2009 URL: <http://www.aanekoski.fi/files/hallinto/tavoitteet2009.pdf>

LIITTEET

LIITE 1

Äänekosken lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyön ohjausryhmä

Ohjausryhmä kokoontui X kertaa hankkeen 2008 -2009 aikana.

Leila Lindell pj.	kaupunginhallitus
Pirjo Heinonen	perhepalvelupäällikkö
Ville Härtsiä	sivistysjohtaja
Outi Markkanen	sosiaalityön johtaja
Anne Hakkarainen	osastonhoitaja
Tuuli Tolonen	kaava-suunnittelija
Mika Inkeroinen	nuorisosihteeri
Jukka Karppinen	suunnitteluinsinööri
Raija Kolehmainen	perusturvajohtaja
Jaana Tani	rehtori Koulunmäen koulu
Mirka Porrassalmi	kaupunginhallitus
Timo Hintikka siht.	Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Tuija Ketola	Jyväskylän ammattikorkeakoulu

LIITE 2

**Äänekosken lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelmatyön asiantuntijaryhmä
työpajoissa**

Asiantuntijaryhmä kokoontui työpajoissa kolme kertaa.

Mari Laukkanen	Telakkakadun koulu, Suolahti
Heikki Moilanen	Telakkakadun koulu, Suolahti
Kaarlo Lahtinen	Opetustoimi, Äänekoski
Arja Leppänen	Nuorisotyöntekijä, Nuorisopalvelut Äänekoski
Raija Liimatainen	Nuorisotyöntekijä, Nuorisopalvelut Äänekoski
Anne Hakkarainen	Neuvola- ja terapiapalvelut, Äänekoski
Ari Baas	Päihdekliniikka
Kristiina Hakkarainen	Päiväkoti
Susanna Väisänen	Teken päiväkoti
Esa Kalenius	Koskelan Setlementti
Jani Pekkola	Äänekosken lukion oppilaskunnan edustaja
Aija Puttonen	Äänekosken seurakunta
Maarit Hoppana	Häränvirran päiväkoti
Mira Ojalehto	Perusturva/lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä (Suolahden sosiaaliasema)
Leena Raatikainen	Perhepalvelut/Karhunlähteen päiväkoti
Keijo Hytönen	Järjestöt/4H –yhdistys
Jarmo Tuimala	Koulukuraattori, Poke
Aune Parkatti	Perusturva/terveyskeskus/fysioterapia
Tuuli Tolonen	Kaavoitus
Penttinen Hannu	Opetustoimi Koulunmäen koulu
Satu Niskanen	Koulunmäen koulu(oppilaskunta)
Jarmo Tuimala	Poke
Jani Pekkola	Lukion oppilaskunta
Seija Savolainen	Sumiaisten koulu

Raija Tiihonen	Äänekosken mielenterveystoimiklinikka
Raija Tuhkanen	Kirjastopalvelut
Mira Ekroos	Poke, oppilaskunta
Hanna Hamdi	Poke, oppilaskunta
Karoliina Hirvonen	Hiskinmäen koulu, oppilaskunta
Minna Rajalin	Järjestöt/MLL

LIITE 3

Sotkanet Äänekoski tilastot 2007

SOTKANET ÄÄNEKOSKI 2007		2007	2007
Väestö, perheet, alle 18-vuotiaat		Äänekoski	Koko maa
Väestö 31.12. 2007		20404	5300484
Lapsiperheet, % perheistä	yhteensä	40,3	40,9
Yksinhuoltajaperheet, % lapsiperheistä	yhteensä	17,9	20
Avioeroja 25-64 -vuotiailla / 1000 vastaavanikäistä naimisissa olevaa (304)	yhteensä	15,2	16
Vanhemmuuden puutetta, % 8.- ja 9.luokan oppilaista	yhteensä	17,98	21,91
0-6 -vuotiaat, % väestöstä	yhteensä	7,8	7,6
7-15 -vuotiaat, % väestöstä	yhteensä	11,2	10,5
0-18 -vuotiaat, % väestöstä	yhteensä	22,7	21,9
Asuntokunnat, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias henkilö, % kaikista asuntokunnista	yhteensä	24,4	23,9
Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, % kaikista lapsiasuntokunnista	yhteensä	34,1	30
Koulutus, työttömyys ja elintaso			
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24 -vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	yhteensä	12,6	11,7
Työttömät, % työvoimasta	yhteensä	12,7	8,4
Nuorisotyöttömät, % 15-24 -vuotiaasta työvoimasta	yhteensä	17,9	9
Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä	yhteensä	25,5	24
Lapsiperheiden pienituloisuusaste	yhteensä	15,6	13,9
Terveystottumukset yläkoululaisilla			
Ei syö kouluruokaa, % 8. ja 9. luokan oppilaista	yhteensä	6,86	5,46
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % 8.- ja 9.-luokan oppilaista	yhteensä	4,23	6,02
Liikunnan harrastusta harvemmin kuin kerran viikossa, % 8.- ja 9.-luokan oppilaista	yhteensä	7,39	7,66
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8.- ja 9.-luokan oppilaista	yhteensä	13,57	17,49
Tupakoi päivittäin, % 8.- ja 9.-luokan oppilaista	yhteensä	13,66	14,91

Kouluterveys 2007: Äänekosken kuntaraportti. Stakes.**LIITE 4****Ilon- ja huolenaiheet vuonna 2007 Äänekoskella.**

ILONAIHEET	HUOLENAIHEET
Peruskoulussa ja lukiossa: • aiempaa pienempi osa harrasti terveysliikuntasuositusten mukaan liian vähän liikuntaa viikoittain • myöhään valvominen koulupäivien iltoina oli keskimääräistä harvinaisempaa Lisäksi peruskoulussa: • vanhempien työttömyys väheni • keskimääräistä harvempi piti koulun fyysisiä työoloja puutteellisina • koulun työilmapiirin ongelmat vähenivät ja olivat hieman harvinaisempia kuin maakunnassa • hieman keskimääräistä harvempi koki koulutyön määrän liian suureksi • koettu terveydentila oli aiempaa parempi • harvemmalla kuin vuonna 2005 oli vähintään kahta päivittäistä oiretta • koulu-uupuneita oli keskimääräistä vähemmän • aiempaa harvempi söi vähintään kahdesti viikossa epäterveellisiä välipaloja koulussa • hampaiden harjaamisen laiminlyöminen väheni • seksuaaliterveystietämys parani hieman • kouluterveydenhoitajan ja -lääkärin vastaanotoille oli keskimääräistä useamman mielestä helppo päästä Lisäksi lukiossa: • vanhemmat olivat keskimääräistä paremmin perillä lastensa viikonloppuiltojen viettopaikasta • keskimääräistä harvempi söi koulussa epäterveellisiä välipaloja	Peruskoulussa ja lukiossa: • terveystiedon oppiaineeseen suhtauduttiin keskimääräistä kielteisemmin Lisäksi peruskoulussa: • vanhempien tupakointi oli keskimääräistä tavallisempaa • koulukiusaaminen oli hieman aiempaa yleisempää • päihdetietämys oli keskimääräistä huonompaa Lisäksi lukiossa: • vanhempien työttömyys oli keskimääräistä yleisempää • koulun fyysisten työolojen puutteet yleistyivät edelleen • aiempaa useamman mielestä koulun työilmapiirissä oli ongelmia • aiempaa ja keskimääräistä useampi katsoi jäävänsä koulussaan kuulematta • suurempi osa kuin aiemmin ja kuin maakunnassa piti koulutyön määrää liian suurena • vaikeudet opiskelussa olivat aiempaa ja keskimääräistä tavallisempia • aiempaa useampi koki avun puutetta koulunkäynnissä ja opiskelussa • koettu terveydentila oli aiempaa ja keskimääräistä heikompi • aiempaa ja hieman keskimääräistä useammalla jokin lääkärin toteama pitkäaikaissairaus • aiempaa ja keskimääräistä suuremmalla osalla oli vähintään kahta päivittäistä oiretta • keskivaikeaa tai vaikeaa masentuneisuutta oli aiempaa ja keskimääräistä useammalla • aiempaa useampi söi kouluruoan vain osittain • keskimääräistä suurempi osa piti koululääkärille pääsyä vaikeana

LIITE 5**Hyvät käytännöt****NEUVOLA**

- pidemmät tapaamisajat
- neuvontatoiminta
- kotikäynnit/perhetyö
- moniammatillinen joustava yhteistyö

PÄIVÄHOITO

- pyrkimys jatkuvaan havainnointiin ja mahdollisemman varhaiseen puuttumiseen
- sopimus- ja vasu -käytännöt; lähtökohtana kasvatuskumppanuus
- yhteinen esiopetussuunnitelma (työn alla)
- aloituspalaverit päiväkot/sosiaalitoimi
- 5 –vuotis -ryhmäneuvola
- perheasiakkuus: toiminnalliset perheillat, isä-lapsi-illat, isovanhempien vierailut yms.
- moniammatillinen hyvä yhteistyö(huoliseulat, tarvittaessa moniammatilliset palaverit)
- ennaltaehkäisevä neuvonta- ja perhetyö: neuvola, päivähoito, koulut -yhteistyö
- vakituinen sijaisarsenaali (tavoite: pysyvät ihmissuhteet, turvallisuus)
- avoin päiväkot -toiminta/kerhotoiminta(vrt. Saarijärvi)
- jokapäiväiset keskustelut vanhempien kanssa
- noin kaksi kertaa vuodessa pidettävät vanhempien keskustelut
- perustyö pitää sisällään vanhemmuuden tukemista.

PERUSOPETUS

- suurprojektit, joissa mukana vanhempia ja kylän omia osajia
- vanhempaintapaamiset jokaisen oppilaan kohdalla vuosittain
- yhteistyötä paikallisten järjestöjen ja seurakunnan kanssa
- toiminnalliset vanhempainillat
- panostaminen yhteiseen pohdiskeluun, kehittämiseen ja tiimiytämiseen työyhteisössä
- käytäntönä joustava perusopetus (Jopo)
- yhteistyökäytäntöjen lähtökohtana palveluprosessiajattelu
- oppilashuoltotyöryhmän toiminta ja lomakkeisto (lupa ym. menettelyt)
- kiusaamisen seuranta ja kiusaamistilanteiden käsittely
- yhteinen opetussuunnitelma Äänekoskella
- oppilashuoltotoiminta
- koulupsykologit
- kouluvalmiustestit
- koulun kerhotoiminta
- aamu- ja iltapäiväkerhot

POHJOISEN KESKI-SUOMEN OPPIMISKESKUS

- kotiväenillat
- opiskelijan vaikuttaminen: tutortoiminta, oppilaskunta ja luokan edustajat.
- suunnitelmat, ohjeet ja mallit opiskelijahuoltopalveluiden järjestämisestä, opiskelijoiden suojaamiselta väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä, toiminnasta kriisitilanteissa ja päihteiden vastaisesta työstä

KIRJASTO

- kirjastoissa sovittu toteutettava periaate: nuorten/lasten kovaääniseen tms. muita häiritsevään käyttäytymiseen puututaan jämäkästi ja asiallisesti, mutta kuitenkin ymmärtäen ja ilman turhaa niuhotusta.
- erityisesti nuoria koetetaan kuunnella hyvin erilaisissa asiakaspalvelutilanteissa
- huomioidaan nuoret tasavertaisina asiakkaina, joilla samat oikeudet ja velvollisuudet kuin kaikilla asiakkailla
- kirjastoissa tehty kysely nuorille, mm. halukkuudesta osallistua kirjastojen kehittämiseen
- nuorten osallistaminen kirjastojen kehittämiseen on aloitettu

TERVEYSKESKUS/TERVEYSKESKUKSEN TOIMIPISTEET

- äitiysneuvolan kotikäynnit tarjotaan kaikille synnyttäneille perheille
- perhevalmennus (tällä hetkellä myös kehittämiskohde)
- HAL -hoitoketju äitiysneuvolan asiakkailla
- raskausdiabeetikkojen seurantakäytäntö, ryhmätilaisuus raskausdiabeteksen sairastaneille vuosittain
- sekä äitiys- että lastenneuvoloissa mahdollisuus neuvolakäynteihin terveydenhoitajan vastaanotolla myös yksilöllisen tarpeen mukaan
- Audit- kyselyn suunnitelmallinen käyttö (esim. äitiysneuvolan ensikäynti, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa)
- huolen puheeksi ottaminen ("huolikaavake" koulun ja kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon käytössä)
- lasten kuntoutusryhmän toiminta
- yhdenmukainen kouluvalmiuden arviointikäytäntö
- moniammatillisen työryhmän toiminta
- moniammatillinen neuvolatyöryhmä (konsultaatiomahdollisuus)
- lapsiin perehtynyt fysioterapeutti, koululaisten fysioterapian palvelut
- lasten toimintaterapeutin (osapäiväinen) ja puheterapeutin palvelut
- terveyskeskuksen erityistyöntekijöiden ja erityislastentarhanopettajien säännölliset työkokoukset (mm. konsultaatiomahdollisuus)
- koulunsa aloittavien ja yläasteelle siirtyvien koululaisten ja heidän perheidensä kesätapaaminen kouluterveydenhuollossa
- oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmät toimivat kaikissa kouluissa
- depressiohoitajatoiminta
- ravitsemusterapeutin ostopalvelut

Kehittelyn alla mm.

- toimintamalli lähisuhde- ja perheväkivaltatilanteiden käsittelemiseksi eri toimipisteissä
- masennuskyselyn suunnitelmallinen käyttöönotto neuvoloissa, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa
- vastaanottopalvelujen kehittäminen (lääkäri-hoitaja aluemalli) koko Äänekosken alueella

ÄÄNEKOSKEN MIELENTERVEYSPOLIKLINIKKA

- kaksi työntekijää käynyt "Toimiva lapsi ja perhe" –koulutuksen.
- Tänä syksynä loput akuuttia vastaanottotyötä tekevät osallistuvat Lapset puheeksi -koulutukseen.
- tavoitteena on, että sovellamme Lapset puheeksi tai perheinterventiota kaikkiin asiakkaisiimme, joilla on alaikäisiä lapsia.
- jo nyt lasten tilanne aina kartoitetaan vastaanottojen yhteydessä ja esim. yhteistyö lastensuojelun ja perheneuvolan kanssa toimii

LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖ

- päivähoidossa ja koulussa on hyviä ja monipuolisia käytäntöjä työskenneltäessä perheiden kanssa
- oppilashuoltotyöryhmien sisällön kehittäminen, asiakkaat mukaan palaveriin
- omat perhetyöntekijät neuvolan ja päivähoidon tueksi
- neuvoloissa pitäisi olla resursseja perhevalmennukseen ja vanhemmuuden tukemiseen(toimenpide-ehdotus?)

JÄRJESTÖT JA VAPAAEHTOISTYÖ

- kaupungin alueella viikoittain toimivat 4H-harrastuskerhot
- toimiva yhteistyö vanhempien kanssa: kerhoja tukevat lasten vanhemmat järjestämällä yhteiskyydityksiä kerhoihin, avustamassa kerhojen ohjaajien hankinnassa. Vanhemmat saavat ohjaajilta palautetta lasten toiminnasta ja osallistumisesta ja ohjaajat vanhemmilta mitä heidän tulee huomioida. Yhteistyöllä saadaan edullisesti toimintaa aikaiseksi.
- yhteiset retket, missä on myös koko perheitä mukana.
- yhteistyö koulujen kanssa: koulut tukevat kerhotoimintaa tarjoamalla tiloja ja harrastusvälineitä käyttöömmee. Esim. kotitalousluokat kokkikerhoillemme, puutyöluokat puukäsitöihin jne.
- yhteistyö ammatillisten koulujen kanssa, joista tulee ohjaajiksi ja apuohjaajiksi nuoria suorittamaan opetusohjelmaan kuuluvaa työharjoittelua.
- järjestöjen välinen yhteistyö: järjestöjen välinen yhteinen kuukausitapaaminen, jossa mukana kaupungin nuorisosihteeri
- pohditaan tulevia asioita ja saadaan tietoa toisiltamme ja vältetään ”päällekkäisyyttä”.
- perhekahvilat, vertaisryhmät ja –toiminta
- eri järjestöjen harrastekerhot, leirit
- muut perheen tukimuodot
- perhekeskus pesäkolo
- nuorisotilat
- potkuri –perhetoiminta Saarijärvellä
- harrastusmahdollisuudet

SEURAKUNNAT

- lapsi- ja nuorisotyö
- perhekahvilat
- leirit

LIITE 6

Lavaus –hankkeen asiakaskyselyn tuloksia

Lavaus –Asiakaskyselyyn (2008) Kysymykseen 4 Vastanneiden (N= 467; yht. 497 mainintaa)

”Mihin palveluihin perheenne haluaisi parannusta ja millaista? ”

Terveydenhoito (154 mainintaa)	Lisää henkilökuntaa ja jonotusajat lyhyemmiksi (lisää lääkäreitä, henkilökuntaa, yöpäivystys Äänekoskelle, soittoaikoja enemmän, palkkaa, hammashoittoon) Omalääkärijärjestelmä Lasten lääkäriajat lapsiystävällisempään aikaan ja kouluterveydenhoitajalle pääsy, toiminta- ja puheterapeutteja Kohtelu (ystävällisyyttä, puhelimeen vastaaminen, palvelualltiutta) Sijainti: neuvola samaan taloon muiden terveyspalveluiden kanssa, päivystys Sumiaisiin, lääkäri takaisin Suolahteen, neuvolapalvelu Konginkankaalle)
Koulu (75 mainintaa)	Ryhmäkoot ja koulujen määrä (Mämmen koulu rakennettava, keskuskoulu pienemmäksi, ylä- ja ala-aste erillään, Suolahden lukio olisi pitänyt säilyttää, Majalan koulun lakkautus tulisi perua) Koulukyydit esim. eskarilaisille koulukyydit, turvallisuus ja laatu, koulukyytiraja, ilmainen kyyti lukiolaisille ja ammattikoululaisille Äänekoskelle Kouluruoka Erityisopetus –enemmän avustajia ja erityisopettajia Kouluterveydenhoito Opetuksen laatu esim. yksilöllisyys, oma opettaja, pysyvät opettajat ja pitkäaikaisten sijaisten vakinaistaminen, opettajilla ei tarpeeksi aikaa, koulunkäyntiä ei tueta Tilat ja kouluympäristö: epäterveelliset tilat, viihtyvyys, ulkoliikuntapaikat ja välineet, ei homekouluja Kerhot takaisin kouluihin ja vaparitoimintaa 1-4.luokkalaisille enemmän Lapset säästöjä tärkeämmiksi Kodin ja koulun välinen yhteistyö
Liikunta (53 mainintaa)	Maksuttomuus lapsille ja kohtuullinen hinnoittelu Monipuolistaminen ja tasapuolisuus eri alueiden välillä esim. liikkaritoimintaa lapsille, tilat ja mahdollisuudet esim. Konginkankalle lapsille, toinen jääkiekkokaukalo, sisähalli pallopeleisin, eri seurojen välillä, luistelurata jäi laittamatta Liikuntapaikkojen yllä- ja kunnossapito (luisteluratojen kopit, valot, aukioloajat, kienonurmi, ladut)
Liikennesuunnittelu (49 mainintaa)	Teiden kunnossapito (auraus, hiekoitus) Tierakenteen monipuolistaminen: kevyen liikenteen väyliä enemmän; pyörätiet Sumiaistentielle, Mutapohjasta Telakkakadun koululle/uimahallille ja alikulkutunneli 13 –tielle, potkukelkkailumahdollisuus jätetään Linja-autoyhteyksiä enemmän Turvallisuus: koulumatka, katuvalot Liimattalantielle ja Majalan rantaraitilel, liikennemerkit ”lapsia liikenteessä”, liikenneympyrä Äänekoskelle uimallin risteykseen, enemmän parkkipaikkoja koulun lähelle, Äänekosken keskusta autottomaksi, koulujen lähelle)
Päivähoito (42 mainintaa)	Lisää päivähoitopaikkoja, pienemmät ryhmäkoot ja pienemmät päiväkodit , viheralueille esim. Honkola Vanha maksujärjestelmä takaisin Joustavuutta: Esim. pienten ja alakouluikäisten lasten hoitomahdollisuuksien lisääminen loma-aikana, vuorohoitopaikkoja, tilapäiset hoitotarpeet) Tilat (pysyvyys, taso, homeettomuus) Kuntalisä Monipuolisuutta: esim. englanninkielinen leikkikoulu, yksityisiä päiväkoteja Lapsiperheiden kuuleminen(ei kuunnella) Palveluhenkisyys(ajoissa tieto hoitopaikasta) Erityislasten huomiointi

Nuorisotoimi (30 mainintaa)	Paikkoja nuorille(nuorisokahvila, nettikahvila, nuorisotilat viikonloppunakin auki, oleskelupaikkoja, liikuntamahdollisuuksia, turvallinen nuorisotila) Ilmaista, valvottua, ohjattua, monipuolista iltatoimintaa ja kerhotoimintaa lapsille ja nuorille(ohjattua toimintaa Hietamalle, , haja-asutusalueille, harrastuskerhoja Sumiaisiin, liikunnallisia harrastuksia Suolahteen) Tapahtumia lapsille ja nuorille (urheilukisoja, naamiaisia)
Sosiaalityö (14 mainintaa)	Lisää yh-perheille tukiperheitä' Apu ei riitä/vastaa tarpeita Lisää työntekijöitä ja varoja Apuja tilapäisesti ja itsesstään riippumattomista syistä tarvitseville Kotipalvelu lapsiperheille Sosiaali ja vammaispalvelu neuvonta Kesäleirejä ilman kustannuksia
Kulttuuri (13 mainintaa)	Maksuttomat tapahtumat Tiedotus Tarjonta (alueellisuus, monipuolisuus, lisää elokuvia) Kulttuurin harjoittamisen mahdollisuuksia lisää
Kirjasto (8 mainintaa)	Enemmän nuorten kirjoja ja musiikkiosasto Kirjastopalveluiden saatavuus (aukiolot, kirjastoauto käy vain 1krt/vko, kirjasto Hietamalle Satutunteja lapsille
Tekninen (7 mainintaa)	Liikennevaloja risteyksiin Enemmän katuvaloja Valaistus leikkipuistoon
Rakentaminen/ Kaavoitus (6 mainintaa)	Lapsille virkistyspuisto Tonttien hinnat nettiin Tietoa kaukolämpöliittymistä uusikohteisiin Leikkikenttien kunto Jäähalli Taajamien linja-autopysäkkeille katoksia Lisää vuokra-asuntoja Sumiaisiin Kotihoidon kuntalisän kartoitus ennen kuin tehdään kalliita rakennuksia Satama-alueen keittäminen Viihtyisämpi keskusta
Johto/Organisaatio (4 mainintaa)	Johtamisen yksinkertaistaminen ja selkeyttäminen (selkeät vastualueet johtoon, toiminta joustavammaksi ja ei-byrokraattisemmaksi, toimimattomuus, hitaus) Kuntalaisten tarpeiden ja toiveiden kuunteleminen esim. ongelmat mämmin koulua koskevassa päätöksenteossa.
Muuta, erilaisia luokittelemattomia vastauksia (42 mainintaa)	Kaupalliset palvelut(lastentarvikeliike ja vaatekauppa puuttuvat, lisää ruokakauppoja) Perheneuvolaan lisää virkoja Kodinhoitajia (9 mainintaa) Poliisille enemmän resursseja Tiedotus: nettisivuille Nuoret: työmahdollisuuksia, toimintaa, kerhoja, harrastuksia Kierrätyspisteitä Erityistä tukea tarvitsevien(vammaisten palveluiden parempi saatavuus) Asiakaspalvelu ystävällisemmäksi ja palveluhenkiseksi Harrastusmahdollisuudet (16 mainintaa) Kansalaisopisto: Monipuolisemmat aineet,(puutyöt, veneen rakennus, soittimiin enemmän vaihtoehtoja) Laaja kurssitarjonta Suolahteen

Tummennetut kohdat toistuvat aineistossa useasti.